ANDREAE NAUGERII PATRICII VENETI ORATIONES DUAE, CARMINAQUE NONNULLA

Andrea Navagero

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
23 P
20/M

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
23 P
20 M

ANDREAE NAVGERII PA-TRICII VE-NETI ORATIO-NES DVAE, CARMINA QVE NONNVLLA.

Di Gennaro Giannelli

CAVTVM nequis Librarius hæc im-pune deſcribat, uendat'ue, prout in Senatus Ve-neti, ac totius Italiæ Principum decretis patet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

4. 7. E. 5.

4
75

L E C T O R I.

Eſt hic humaniſſime Lector cur & fragilitatis uitæ hu-
manæ recorderis, & quantum magnis ſæpe uiris fortuna
inuidere ſolita ſit, poſſis agnoſcere. ANDREAS
enim NAVGERIVS uir tum acri iudi-
cio, tum dicendi arte, quanta uix alius: quum annum
ætatis quartum & quadrageſimum ageret: immatura mor-
te præuentus, nec quæ iam pridem moliri cœperat, ſcri-
bere, nec quæ iam ſcripſerat, ut abſoluta atque undique
perfecta legerentur, facere potuit. nam quum ex Hiſpa-
nienſi diuturna legatione uix dum Venetias rediiſſet, uiſ-
que alia belli maior, proxima æſtate, aduentu Cæſaris in
Italiam, exarſura eſſe uideretur: ineunte uere, celeri, ac (ut
fieri potuit) citato curſu, orator in Galliam mittitur. unde
in morbum incidens, quum uix primum patriæ officium
præſtitiſſet: Regem ſemel aut iterum allocutus, triduo ſe-
rè abſumptus eſt. & quoniam uir ſummi ingenii, ſum-
miq́ue etiam ſpiritus, & qui ſe ipſum probe cognoſce-
ret, quæ feciſſet, non eſſe eiuſmodi putabat, ut inuulgari
citra ſui nominis iacturam poſſent: dum tantæ exiſtima-
tioni, quanta iam ipſe apud omnes eruditos omnium fe-
rè nationum agebat: utpote nec polita ſatis, nec unquam
recognita, non uſquequaque reſponderent: quæcunque
apud ſe habuit, igne deleuit. quod quidem coniectura
colligi facile iccirco poteſt: quia & adoleſcens adhuc, quum
ſe ad bonorum poetarum, ac cum primis Virgilii imita-
tionem traduceret (ut eius ad Vulcanum epigramma te-
ſtatur) ſyluas ſuas Statii imitatione factas exuſſit. niſi quis
forte ſuſpicari malit: ea furto alicuius, quo tum ille fa-
miliariter uteretur, periiſſe. nam erat re uera cum amicis
omnibus minime diſſimulator. Verum (utcunque ſe ſe res
habeat) libri eius de uenatione duo pulcherrimi heroico
carmine ſcripti, & unus de ſitu orbis eodem ſtilo confe-
ctus, itemq́ue luſus complures, quos alias amici eius le-
gere, nuſquam

gere, nuſquam omnino apparent. atque, ut omittam lau/dationem illam, quam in funere Cypriæ Reginæ de Ve/neta Corneliorum gente nobiliſſima publice habuit: & alia multa, quæ pari iactura perierunt: quo piaculo dixe/rim luculentiſſimam hiſtoriam ab ingreſſu Caroli octaui in Italiam ad hæc uſque tempora, tot uigiliis, tanto'que labore deductam deſiderari? ſed quis hanc culpam præ/ſtare debeat? quando (ait poeta) ducunt uolentem fata, nolentem trahunt. Amici igitur hæc, quæ uides, & qui/dem pleraque imperfecta, quoniam omnino extabant: uel clanculum exſcripta, quum adhuc eſſent in litura: uel fa miliaribus tantum immatura quamuis olim tradita: uelu/ti quaſdam funeris eius reliquias collegere: ſatis pietati ſuæ datum exiſtimantes, ſi haudquaquam penitus tanti uiri memoria tam exiguo uitae ſpatio terminaretur. decre/uerunt'que etiam propediem librariis dare Marcum Tul/lium, Terentium'que, & alios aliquot bonos auctores, quos ille induſtria ſua pene' incredibili, collatis omnibus ubi/cunque terrarum egit: exemplaribus, caſtigatiores effece/rat. Tu itaque lector optime, ſiquid in iis te iuuerit: aut hæc non omnino diſplicebunt: precaberis interim tibi, ut quum diligens laborioſus'que fueris, tuis tamen cœ/ptis melior fortuna non deſit.

ANDREAE NAVGERII PATRICII VENETI ORATIO HABITA IN FVNERE BARTHOLOMAEI LIVIANI.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

SI QVANTVM in me doloris eſt, tantum eſſet ingenii: ſperarem profecto parem me Bartholomaei Liuiani laudibus orationem habiturum. cum uero ingenium, uel minus etiam quam mediocre ſit: tantus autem mentem dolor opprimat: ut is uel maximi cuiuſque ingenii uires poſſit infringere: ſi quidem flendum ſit, nullus me magis idoneus: ſi præclariſſimæ maximi huius Imperatoris laudes celebrandæ, nullus minus reperiri poteſt. ſunt illæ quidem tam illuſtres, ut omnium oculos in ſe trahant: ut nemo ſit, qui eas non uideat. quoties tamen mihi in mentem uenit: quam alieno hic tempore nobis ereptus ſit: concidit animus: quæcunque dicere inſtitui, è memoria omnia dilabuntur. dolere ſolum iuuat: doleo meo, doleo ipſius, doleo reipu. noſtræ, doleo bonorum omnium, qui ubique ſunt, nomine. meo, quod illum, qui me unice amabat: quem ego uelut inſtar quoddam antiquitatis admirabar: tum cum minime id timerem, amiſi. ipſius, non quod mortem obierit (ea enim conditione natus erat: ut aliquando moreretur) ſed quod, cum unum maxime expeteret: unum à diis immortalibus uotis omnibus optaret: ut reip. noſtræ in eum gradum reſtituere imperium poſſet: ex quo proximis bellis collapſum erat: cum iam propè eſſet, ut id perficeret: ſubita morte interceptus, uoti compos fieri non potuerit. reipu. noſtræ nomine doleo: quod, cum illa hoc gubernante, è maximis ac turbulentiſſimis tempeſtatibus ſæpe ſeruata, portum iam aſpiceret: erepto malo quodam fato gubernatore, medio in curſu ſit relicta. Subſtituiſtis uos quidem patres optimi fortiſſimum, ac ſapientiſſimum uirum: quo ad gubernaculum ſedente omni

timore uacui eſſe debetis: interruptus tamen eſt curſus ille: ſe/
cundus ille flatus deſeruit: multæ poſſunt in infido hoc mari
exiſtere tempeſtates: quæ, ſi non ſubmergere, at perturbare ta
men res noſtras queant. iam uero tantum in illo bonis omni
bus præſidium ſemper fuit: ut hoc uno amiſſo, omnia mihi
iam amiſiſſe uideantur. hæc ipſe cum mecum cogito: commu
nem'que hanc iacturam ante oculos mihi propono: ita ſuc/
cumbit dolori animus: ita auocatur ab inſtituto ſuo mens: ut
quo me uertam: quod principium ſumam: neſciam. in uos
quidem uniuerſos cum intueor: triſtem mihi quandam ipſius
mœroris faciem uidere uideor: doletis omnes: mœſti eſtis o/
mnes: ſed quo magis doletis, hoc diligentius funus ducitis:
honores mortuo, quos poteſtis, redditis: frequentes ad me au
diendum coitis: ita uos ad ea, quæ debetis: præſtanda, do/
lor adiuuat: mihi, ad ea, quæ debeo, maximo eſt impedi/
mento. cohibebo eum igitur: nec committam, ut minus ego
gratus in meo obeundo munere, quam uos in ueſtro eſtis:
fuiſſe uidear. Solent omnes, qui quempiam laudant: qua/
ſi praeſcripto quodam, patriam, genus, educationem illius
laudare: neque, id cum faciunt: ſine certa ratione faciunt.
Vt enim plantæ, cum bono e genere lectæ, feraci ſolo de/
pactæ, frequenti adiutae cultura ſunt: tum demum uberes
fructus ferunt: ſic in hominibus cæteris'que animalibus, ge/
nus, patria, educatio, multum refert. quod quanquam ita
ſit: aliam tamen ego quandam in Imperatore hoc noſtro ra/
tionem ſequar. omnia, quæ uere alicuius dici non poſſunt:
prætermittam: animi uirtutes, quæ illius, in quo inſunt: ue/
re eſſe dicuntur: eas dicam. neque id a me tamen eo fieri ar/
bitramini: quo is ignobili patria ortus, obſcuro genere natus,
male educatus ſit: ſed & maiora ſunt ea, quæ mihi propoſui:
&, hæc ſi perſequar, longior ſim: quam aures ueſtræ pati poſ/
ſint. Quid enim? Romam laudem? at ea, ſi breuitati conſu/
luero: multis laudibus defraudanda: ſi omnia explicare uo/
luero: uel perpetua multorum ſcripta repetenda. de Liuio/
rum genere dicam? unus Salinator totum diem expoſceret.

poſſem

poſſem equidem de Franciſco Bartholomæi ipſius patre fortiſſimo & clariſſimo ſuæ ætatis uiro dicere : ſed nolo ex hoc riuulo in id flumen laudem deriuare, ex quo in eius etiam maiores laus maxima redundat. At pueritia ſub Napolionis Vrſini diſciplina acta, ſub Virginii adoleſcentia, commemoranda: ad maiora feſtino. ego cum agrum fœcundum uideo: etiam ſi ut cultus ſit, neſcio: neque agricolæ laborem conſpicio: ex ipſo tamen fructu bene cultum iudico. uos item cum maximarum uirtutum prouentum, qui uere animi fructus eſt, uideritis: bene cultum animum exiſtimare debetis. his ergo omnibus iam relictis, ad ea, quæ mihi dicenda propoſui, ueniamus. Sæpe ego mecum (quod & ueſtrum cuilibet ſæpenumero euenire arbitror) ea, quæ de ueteribus memoriæ mandata ſunt, repetere ſoleo. cum magnos illorum temporum uiros ante oculos mihi propoſui: præclaros quidem multos, multos omni laude dignos inuenio: ſed unus eſt C. Cæſar, quem admirer. ac fuit, cum multa, quæ de eo dicerentur, ficta eſſe arbitrarer: neque tot tam diuerſorum generum uirtutes cadere in unum hominem poſſe cenſerem. hanc mihi Bartholomæus Liuianus incredulitatem ademit. Cæſarem ille omnibus, quicunque unquam fuerunt: imperatoribus anteponebat: Cæſarem maxime imitabatur: fœlicitatem aſſequi eius non potuit (neque enim hoc in nobis eſt) uirtutes ita aſſecutus eſt: ut nemo unquam illi ſimilior fuerit. ac ne mihi hoc loco ea, quæ de Cæſare ſcripta ſunt: ſint repetenda: quæ in hoc fuerunt dicam: uos ea, quæ legiſtis, taciti ſubiicietis. Primo quidem, quoniam de Imperatore loquimur: imperatoriæ omnes uirtutes, ita ſummæ in hoc fuerunt, ut in nullo magis. conſilium in Imperatore ſummum eſſe decet: niſi enim quæ agenda ſunt: prius conſuluerit: caſu quaſi quodam res eius omnes ferantur, neceſſe eſt. neque hoc tamen ſatis: cum recte quippiam conſultum eſt: tum induſtria etiam quædam ac celeritas ad id perficiendum requiritur. Quantus in ambobus his fuerit Imperator noſter: è multis præclariſſimis rebus eius geſtis licet cognoſcere. ſed ego omnia non perſequar: pauca quædam

perſtringam. Bello illo, quod inter Gallos atque Hiſpanos ſu
per neapolitano regno acerrimum fuit: eo prælio, quod ad Ly
rim geſtum eſt, Hiſpanis affuit. longe ſuperiores numero Gal
li erant: obiecerant ſe tamen illis Hiſpani, quo tranſitu flumi-
nis prohiberent: ſed cum hoſtium quotidie uires creſcerent:
nemo propè in toto exercitu erat, qui non ab incepto deſi-
ſtere, & munito ſe loco continere tutius arbitraretur. unus hic
id ſenſit, quod ſolus noſtra ætate ob res geſtas magnus dictus,
tunc Hiſpanorum Imperator, & ſecutus Conſaluus eſt, & ei
ut perficeret, commiſit. itaque ille pontem in Lyri pauciſſi-
mis diebus, ſemota quadam parte, tam ſecretò, ut id Galli nun
quam reſcierint: conficit. maximo ſilentio exercitum traducit:
hoſtes uiribus ſuis confidentes, ac nihil tale ſuſpicantes de im-
prouiſo adortus, in fugam uertit. tanta cædes facta, ut qui è
bello ſuperfuerint: deditionem facere coacti ſint. hoc ob fa-
cinus, ab egregio illo ac maximo Imperatore ita laudatus eſt:
ut multa etiam præmia & ab illo, & ab rege poſtea ipſo con-
ſecutus ſit. Sed quid ego ea, quæ pro aliis geſſerit, conquiro?
nonne maxima ſunt ea, quæ plurima pro noſtra rep. noſtros an
te oculos, his bellis proximis facinora ædidit? Germanico bel
lo, cum omnes in nos aditus effera illa gens tentaret: omni ex
parte in noſtros fines irrumpere conaretur: Cadubrienſi cruen
to illo prælio non ſolum compeſcuit: ſed & multa eorum op
pida ui cepit: atque eò tandem redegit: ut potius quemad-
modum ſua tuerentur: quam ut aliena inuaderent, cogitarent.
atque ipſum illud prælium quomodo geſtum eſt? occupato
Cadubrio, perfracta iam alpium clauſtra, iam patefactum in
nos iter Germanis omnibus credebatur. & profecto niſi admi
rabilis quædam uiri huius uirtus ipſo in tempore ſubueniſſet:
turbulentiſſima tum procella illa, res noſtræ omnes procubuiſ-
ſent. magnæ, quæ iam aderant copiæ, in dies augebantur: to
ta in nos ſe effuſura Germania uidebatur. quid hic interea?
cum longiſſime abeſſe putaretur: ducto magnis itineribus per
aſpera quædam loca, atque oppleta niuibus exercitu, qua ne fe
ris quidem unquam aditus patuiſſet: ita derepente, & à tergo

& ab omni

& ab omni parte ſe hoſtibus oſtendit: ita omnem incluſis fugæ ſpem intercepit: ut ſubita illi atque inexpectata re perterriti, nec quid agerent ſatis ſcirent: & ad unum omnes, ne nuncio quidem cladis relicto, cæſi ſint. Sapiens hoc ac ſalutare nobis conſilium fuit, incredibilis celeritas: cum in omnibus hæc re/bus, tum in bellicis multum ualet: hac omnibus Cæſar præ/ſtitit: plura hac, quam' militum multitudine bella confecit. hac noſter Imperator nulli ſecundus inuentus eſt: hac magnis uos ſæpius periculis liberauit. Ac, ne a' Germanis diſcedam: occupauerant proximo illi anno amœniſſimam illam, ac uobis opportuniſſimam Foroiulii regionem: ſuburbano uos ueſtro ca rebatis: poſſidebant hoſtes. magnæ equitum, magnæ peditum manus ad portum Naonis coactæ erant. obſidebat Opſopium alius exercitus: quod ſolum oppidum Hieronymi Sauorgnani fortiſſimi atque amantiſſimi reip. huius uiri, uirtute defende/batur. magni intererat priuſquam id expugnaretur: & hoſti/um uires coirent: iis, qui ad portum Naonis erant, occurrere. quin id ageretur, impedimento Hiſpani erant: qui cum ad Ate ſte oppidum caſtra haberent: Pataui Imperatorem ueſtrum morari cogebant: neque is ſe inde commouere ſine magno re/rum ueſtrarum periculo poſſe uidebatur. ſed perſæpe euenit, ut ea facilius fiant: quæ factu difficillima putantur. conſilium Imperator audaciæ plenum capit: omnem ſpem in celeritate ponit: cum expedita militum manu portum Naonis pergit: improuiſos hoſtes occupat: alios cædit: alios capit: urbem re/cipit: nihil commoratur: magnis itineribus Opſopium ire con tendit. neſcio quomodo elapſus de hac cæde rumor paulo/ante quam' noſtri adeſſent: Germanos, qui oppidum obſide/bant, in fugam uertit. ita illi e' noſtrorum manibus erepti ſunt: Opſopium obſidione liberatum. Imperator Patauium reuertitur. Hiſpanis, diſceſſiſſe, hoſtes profligaſſe, rediiſſe, ſi/mul omnia nunciata ſunt: ita nihil in nos moliri potuerunt. multa cogor præterire ne nimius ſim: ſed hoc nullo pacto præ/tereundum eſt: quod eodem anno in Hiſpanos paucis menſi/bus poſt id, quod commemorauimus facinus, geſſit. Totis

illis aeſtiuis Patauio egreſſus caſtra munitis locis habuerat: &
cum eo amplius ob militum paucitatem non poſſet: ſatis a' ſe
fieri arbitratus erat: ſi hoſtem præda, ac populationibus prohi
buiſſet. his hoc pacto ductis, cum ad Rhodigium iam Hi/
ſpani, & propinqua circum loca in hyberna conceſſiſſent: &
hic ſe tutiſſimos, tum obiectu Atheſis arbitrarentur: tum quod
noſtros maxime deſpiciebant: ut qui nunquam tota aeſtate ni
ſi ad tumultuaria bella caſtris progreſſi eſſent: occaſionem ſi/
bi oblatam Imperator noſter ad egregium aliquid patrandum
ratus, magno itinere tota nocte confecto, ignaris hoſtibus flu
men ſuperat: ſecuros ac nil tale ſuſpicantes deimprouiſo ag/
greditur. Rhodigio nullis reſiſtentibus potitur: partim ob/
truncat: partim capit. ſic callidiſſimam illam gentem fefellit.
quod niſi militum laſſitudo, quam longo ac praecipiti ex iti/
nere contraxerant: fuiſſet impedimento: omnibus, qui uicinis
erant in oppidis deletis, iam tum ab Hiſpanorum iugo no/
ſtras has regiones liberaſſet. multa præter hæc proferre poſ/
ſem, ſed hiſtoriam non ſcribo: uirtutes maximi huius Impe
ratoris mihi ſtrictim percurrendas ſumpſi. ac iam ſatis oſten/
diſſe uideor, neque in deliberando conſilium, neque in agen
do induſtriam in eo unquam deſideratam. Sed cum hæc in
Imperatore neceſſaria ſunt: tum id etiam opus eſt: ne in geren
dis negociis ulli ſe labori ſubtrahat: ne pericula declinet: ſed
his potius ſe nonnunquam offerat. Mirum eſt quam is ſem
per labores omnes non ſolum non ſubterfugerit: ſed & ultro
appetierit. corpore quidem paruo fuit: ſed ita tamen a' natu/
ra compacto, ut laborum omnium eſſet tolerantiſſimum. hoc
ille, quod a' natura habuerat: ſic confirmarat: ſic exercitatione
auxerat: ut unus eſſet, cui labor omnis uoluptas eſſe uidere/
tur. Non illum hyemis, non aeſtatis uis, non pluuiæ, non
uenti, non niues, ab incepto unquam ullo retardarunt: iuxta
omnia patiebatur: labores omnes primus ſubibat: poſtremus
ab illis deſiſtebat: uel gregarii militis opera nonnunquam, cum
id res poſceret: fungebatur. hac re fiebat, ut nemo in toto
eſſet exercitu: qui, cum Imperatorem ipſum nulla in re ſibi

parcentem

parcentem uideret : non ultra uires etiam omnia toleraret.
Audite, audite, praeclaram Imperatoris ueſtri ſuper hac re uo
cem. cum ſæpe omnibus iam fatigatis ſolus indefeſſus per/
ſiſteret : admirantibus iis, qui aderant, dicere ſolebat. Non per
inde ac militem (ut maior etiam eius ſit labor) Imperatorem
fatigari : ad militem nihil ex labore aliud quam' laſſitudinem
peruenire : Imperatoris laborem magna ex parte leuari ſpe glo
riæ, quæ conſecutura inde uideretur. O, uocem magni indi
cem animi, eximiæ teſtem uirtutis, quae ſolam gloriam di/
gnum ſe præmium arbitraretur : cætera omnia putaret con/
temnenda. At uero in periculis ſubeundis, qua fortitudine
ſemper fuit? in hoc quidem multorum reprehenſiones ſæpe
perpeſſus eſt : qui audacius ſe periculis obiicere illum dice/
rent : quam' deceret Imperatorem: cuius conſilio potius quam'
manu res geri debeat. ſed næ illi parum, quo ſe is tempo/
re periculis obiecerit, conſiderarunt. non eo inficias Impera/
toris conſilium, militum manum, in bello expoſci : ſed inci/
dunt tempora, cum uel maxime Imperator ipſe in hoſtes ir/
ruere, primum ſe illis opponere debeat : cum ſcilicet laborat
exercitus : cum ſuperiores ſunt hoſtes. non'ne id aliquando
Cæſar? non'ne alii ſaepe maximi uiri fecerunt? at is ſaepius
quam' alii : ſæpius enim aduerſa laborauit fortuna. An (ut
alia praeteream) in Abduenſi illa clade, cum omnes in fugam
turpiter uerſi eſſent : capiendi tum conſilii tempus erat? con/
ſilio ſcilicet inhiberi fuga poterat. & conſilium tamen egre/
gium id dici poteſt, quo uſus eſt : & multis ſaepe profuit.
in perdita iam re extremum tentauit remedium : expertus eſt,
an qui aliter ſiſti non poſſent : cum ſolum illum, aut cum
paucis pugnantem uiderent : pudore adducti in hoſtem reuer
terentur. nihil profecit : relictus, uulneribus multis affectus,
captus eſt. at nec medici quidem, cum deſperatæ iam ſalutis
ægros curant : & periculoſa adhibent remedia : ſemper profi/
ciunt : at arti tamen ſuæ obtemperant : neque reprehendi de/
bent. anceps ſit conſilium neceſſe eſt, quo profligatis iam re/
bus ſuccurritur. & nonnunquam tamen bene cædit. Quid

proxime? cum conſerto iam prælio, ac confecto propè, regi ſu peruenisſet: acerrime Heluetii incumberent: labarent Galli: ita dubia eſſet uictoria, ut inclinata propè Gallorum res eſſet. nondum exercitus noſter: ipſe tantum, cum iis qui adſunt ſuis atque aliis admodum perpaucis adeſſet: nonne audax & periculoſum facinus aggreſſus eſt? cum paucis illis in confertiſſimos Heluetios irrupit. id tempus exigebat. at irruptio illa Gallos reſtituit: Heluetios in fugam uertit: uictoriam demum regi faciliorem fecit. Non eſt cuiuſquam præſtare quid eueniat: ſed cum nihil eorum, quæ recte æſtimanti facienda eſſe uideantur, prætermiſſum eſt: quicunque ſequatur euentus, laudari is, qui id egerit, debet. aduerſam ille ſæpe fortunam perpeſſus eſt: nunquam ſibi ipſe defuit: omnia tentauit: omnia expertus eſt: nunquam ſine uulnere diſceſſit: nonnunquam etiam in hoſtium poteſtatem uenit. laudari debet, quod intentatum nihil reliquerit: uacare culpa debet, quod ſucceſſu caruerit audacia. Sed non in hac ſolum re fortitudo omnis conſiſtit. magnum quidem eſt res arduas præſenti animo aggredi: periculis ſe obiectare: mortem non timere: ſed alia quædam eſt etiam fortitudo: ex qua hæc ipſa, quaſi è radice quadam pullulat. humana contemnere: caſus omnes deſpicere: nulli homini, nulli fortunæ ſuccumbere: altiorem animum habere, quàm ut obrui iis, qui in hac uita ſunt, fluctibus poſſit. id demum eſt uere fortem eſſe: hoc qui conſecutus ſit, mirum ſi pericula, ſi mortem non timeat. Fuit hæc in Imperatore hoc noſtro uirtus eximia. humana omnia ſemper deſpexit. fortunæ ictus ita excepit, ut animo ſemper eſſet erectior: nunquam uictus eſt, quin ualidior tanquam hydra quædam, in hoſtem reſurgeret: ut mihi qui aduerſam etiam fortunam uicerit, nunquam uictus fuiſſe uideatur. Dicet aliquis, ſpe quadam ſuſtentatus eſt: nunquam ita eſt uictus, ut ſe in hoſtem reſumpturum uires non ſperarit. Funeſto illo prælio, quod ad Abduam geſſimus, captus eſt: ſine ulla exeundi ſpe, cuſtodiæ traditus: ibi per quadriennium fuit: quid interea? langori ſe dedit? magnum illum animum querelarum ſordibus inquinauit? nihil minus. uidete qua

tranquillitate

tranquillitate fuerit: rerum ſuarum commentaria, aliquot de re militari libros, unum de inſtruendo exercitu, conſcripſit. O' fortitudinem animi ſingularem: quod alii nullis curis perturbati, pacatiſſimo in ocio, iucundiſſimis in ſeceſſibus, omnibus delitiis inuitati, uix faciunt: hic quin ageret, non carcer, non mille animum pertentantes curae, non qui illum ne quid ſcriberet, prohibebant cuſtodes: impedimento eſſe potuerunt. multa ſcripſerunt de hac uirtute philoſophi omnes: uerbis illi, hic uitae exemplis eam oſtendit. nec uero cæteris omnibus minus abundauit. Bellicae, quas hactenus diximus, uirtutes, ſpecioſæ illæ quidem auditu ſunt: nec ſine illis magnus exiſtere Imperator poteſt: ſed & aliae tamen ſunt, quæ & maximo illi ornamento ſint: & quamuis media in acie non uerſentur: neceſſariæ tamen admodum uideantur. ac primum quanta imperatorem iuſtitia eſſe debet? haec mater uirtutum omnium eſt: haec regula: ſine hac ne latronum quidem coetus perdurare poſſit. ſumma in hoc fuit. Duo omnino ſunt, quæ iuſtitiam magnopere impedire ſoleant, odium, atque amor. qui odio adducti nihil iniuſti egerint, perpauci admodum: qui amore, multo reperti ſunt pauciores. acriores enim in bonis uiris amoris, quam' odii ſtimuli ſunt. neminem hoc ego unquam amicorum amantiorem noui: neminem, qui ſuos omnes magis dilexerit: eo uſque tamen amore prouehebatur: ut cum ſua omnia expoſita amicis eſſent: nulli rei, nulli labori, ut illis obſequeretur, parceret: inter iuſtitiae tamen fines permanendum ſibi eſſe iudicaret. Magna iuſtitiae pars eſt pietas: ut ab omni ſuperſtitione, ſic ab omni impietate longiſſime abfuit. re potius, quam' oſtentatione ulla deos coluit. In parentes is ſemper fuit, ut cum puer adhuc eſſet, nunquam tamen ceſſandum duxerit, dum Franciſcum patrem a' Paulo pontifice maximo, in cuſtodia iandiu habitum liberarit. Cum uero ii etiam, qui animos noſtros rectis excolunt diſciplinis: ii, qui nos inſtruunt, parentum loco ſint habendi: qua pietate Napolionem Vrſinum, ſub quo pueritiam egit, ſemper proſecutus eſt? Audiui ego ſæ

pius huius de illo ſermones : ut optimum uirum, ut maxi/
mum Imperatorem laudabat : cum ipſa antiquitate compara
bat : tam libenter, tam copioſe de eius uirtutibus uerba fa/
ciebat : ut multis, qui aderant, nimius etiam nonnunquam
uideretur. Fide, quæ fundamentum iuſtitiæ dicitur, qua fue
rit, ſi apud alios uerba facerem : mihi uel in primis dicendum
eſſe cenſerem : apud uos, qui eam experti eſtis : qui aliis teſtes
eſſe debetis : hoc unum dicam. multos uos quidem habui/
ſtis egregios Imperatores : qui tot uirtutibus floruerit, fortaſ
ſe nullum : tali fide omnino nullum habuiſtis. non amici il
lam, non hoſtes unquam deſiderarunt. Iam eius liberalitas
oratione mea ut cognoſcatur, non indiget. tot mihi huius eſ/
ſe poſſunt teſtes, quot eam experti ſunt. omnibus patebat :
nulli fons iſte claudebatur. id uere ſuum eſſe dicebat, quod
alicui donaſſet : id fortunæ iniuriis non ſubiacere : eo' ſe cae/
teris ditiorem eſſe ardentiſſime deſiderare. Multa tum in
priuata, tum in imperatoria vita ſunt, quae ab gerendis ne/
gociis interpellent : ſed maiore nihil ui, quam' uoluptates.
appoſuit illas ſenſibus noſtris quaſi titillationes quaſdam na/
tura : his cum indulgemus : cum frena laxius remittimus : ab
omni alia nos abſtrahunt cogitatione. hinc data temperan/
tia eſt : quæ eis moderetur. hæc habenas regit : hæc in girum
eas rationis cogit : ac nobis obſequentes facit. hæc in Impe/
ratore noſtro ſingularis fuit. Venatione tum, cum in ocio
eſſet, plurimum delectatus eſt : atque ea quidem uarie. cum ro
buſtiore eſſet corpore, in agreſtes ſues ferri : vrſos aggredi : in
difficillimis quibuſque exerceri conſueuit. mox ingraueſcen/
te iam ætate, leporum uenationes, falconum aucupia, ſecutus
eſt. his delectatus, cæteras omnes, quæ corpori, atque animo
officiunt uoluptates, quantum potuit, aſpernatus eſt : nun/
quam in earum poteſtate fuit. Epulabatur ille quidem lau/
tiſſime : plurimi ſemper cum illo diſcumbebant : affluebant
epulæ omne genus : nihil ad regium apparatum deerat : id ſci
licet ſplendoris opinabatur. ipſe in hac abundantia vno ſem/
per cibi genere, & eo viliori ueſcebatur. hinc robuſtum illud

& nullis

& nullis morbis obnoxium, hinc laborum omnium patiens corpus: hinc modico ſatiabatur ſomno: hinc nunquam hebeti mente erat. Age uero quæ clementia, quæ humanitas in illo fuit? in nullo vnquam maior. atque hic mihi euellenda quædam e multorum animis, opinio eſt: quæ e quorundam aut maleuolorum, aut res non recte perpendentium ſermonibus inhæſerat. Crudelitas clementiſſimo Imperatori obiiciebatur: quod multos ſæpe milites morte multaret: difficiles ad eum eſſe aditus dicebantur: quod ira percitus ſemper eſſet. de crudelitate primum loquar. Ego, cum ueteres illos Romanos, cum militarem eorum diſciplinam conſidero: hac una uideo cæteris eos gentibus præſtitiſſe: hac vna eo perueniſſe, ut iidem imperii, qui terrarum, fines eſſent. non calliditate Pœnos, non Germanos ui corporis ſuperabant: diſciplina una erat: quæ inuictos redderet. hanc ita tuebantur Imperatores: ita ſeruabant milites: ut qui paululum modo in ea deliquiſſet: nulla ei eſſet pœna recuſanda. ob hanc Mallius ille Torquatus filium iuſſit interimi: & quod admirabilius eſt: filius ipſe, qui ad mortem ducebatur: cum exercitum pro ſe in patrem ſeditionem parantem conſpexiſſet, compeſcuit: affirmauitque neminem tanti eſſe: ut ob illum corrumpi diſciplina deberet. diſciplinam ille ſcilicet, qua patriæ vitam ſuſtentari credebat: uitæ anteponebat ſuæ. Quid Appius Claudius? quid L. Paulus? non'ne ex iis, qui loco ceſſerant, decimum quenque ſecuri percuſſit? non'ne idem mitiſſimus principum Auguſtus? non'ne alii Imperatores multi fecerunt? De Mallio non loquor: reliqui omnes ſeueri ſemper, & boni diſciplinæ cuſtodes, nunquam crudeles ſunt habiti. crudeles habiti eſſent, ſi paucorum quorundam ſalutem patriæ antepoſuiſſent. Ignari ſcilicet ueteres illi ac crudeles omnes: nos ſapientes ac mites: qui Imperatores noſtros, cum non decimum quenque, ut illi, ſed unum aut alterum ex toto exercitu, militaribus præceptis non obtemperantem pœna afficiunt: crudeles arbitramur. mirum igitur ſi nos exteræ nationes omnes contemnunt: nobis omnes inſultant. iam in noſtros fines, non ut ad bellum aliquod periculoſum, ſed ut ad

prædam expoſitam ueniunt. Pudet, pudet inquam dicere, omnem illam, quæ propria Italorum eſſe dicebatur: uirtutem amiſimus. quod ſi diſciplinam illam ueterem ſequeremur: ſi Imperatores, qui reſtituere eam iam lapſam cupiunt: non crudeles, ſed fortitudinis, ac ueræ virtutis reuocatores crederemus: non audacius illi in nos irruerent, quam' nos illos repellere mus. Semper hic uel in hoſtes ipſos fuit mitiſſimus: præter eos, qui in ipſo belli furore cecidiſſent: neminem unquam interemit. Si e' militibus quempiam aliquando ſupplicio affecit: deliquerat ille: militares leges contempſerat. quod uos, ſi ueſtræ hae vrbanæ leges non ſeruentur, & facitis: &, ni faciatis, omnia peſſum eant: id in caſtris, ubi, ſi non adſit Imperatorum metus, uis dominetur neceſſe eſt: fieri non licebit? Solitus eſt Lacedæmoniorum dux Clearchus dicere, Imperatorem a' militibus magis quam' hoſtem metui debere. recte quidem ille: ſed ego hoſtem metuat miles nolim: Imperatorem, uelim. Sed de his iam ſatis, pauca de iracundia dicam. Iraſcebatur ille quidem nonnunquam uehementius. hoc cum naturæ, quæ eiuſmodi erat: ut facile iræ fluctibus efferueſceret: tum uoluntatis etiam erat. volebat ille iraſci (ut aiebat) quod, cum ſe neque corporis proceritate, neque formæ dignitate quadam a' natura honeſtatum uideret: ſi facilis ac mitis ſemper fuiſſet: ne contemptui eſſet, uerebatur: iracundia armari ſe quaſi aculeis quibuſdam dicebat. Sed ut haec non probetur ratio: atque iracundiorem illum quam' deceret, fuiſſe concedam. quid unquam ira perturbatus fecit: quod ſedato etiam animo non feciſſet? acrioribus uſus eſt uerbis: at æqui ac boni terminos nunquam prætergreſſus eſt: nunquam in bonos uiros exarſit: magnam ſemper & iuſtam iræ cauſam habuit. ſi ea caruiſſet, non ille quidem melior fuiſſet vir: ſed omnibus fortaſſe gratior. atqui cum ea deferbuerat, quam' affabilis, quam' comis erat? nihil eius conſuetudine iucundius: nihil ſermonibus urbanius inueniri poterat. Ingenio uero (ut ad id iam ueniamus) tam acri fuit: ut, cum literis paulolum admodum uacaſſet: tam apte, tam acute, tam cum omnium liberalium artium peri-

tis, quod

tis, quod ſæpius facere conſueuerat: de his ipſis, quæ illorum artibus continentur, rebus loqueretur: ut omnia de illis ſcripta euoluiſſe, omnia excuſiſſe uideretur. qua in re multum eloquentia etiam quadam admirabili adiuuabatur. huius tantum ex eius ore flumen profluebat: ut omnes ſecum, quo' uellet, raperet. audiſtis uos eum ſæpe Patres conſcripti: & ita audiſtis: ut cum plurimum eius oratione delectaremini: animos tamen ueſtros impelli, atque in illius ſententiam non inuitos trahi ſentiretis. fuit hæc reipu. noſtrae perſæpe ſummopere utilis eloquentia, cum apud uos, tum uero apud milites maxime. ſi ad pugnam cohortandi erant: nemo acrius incitabat: ſi aliqua de re caſtigandi: nemo grauius, nemo ſeuerius reprehendebat: ſi conſolandi: nemo lenius ægris animis medebatur. Multa iam a' me de maximi huius viri laudibus dicta ſunt: neque id tamen, quod maxime ad rem attinet: quantam militaris diſciplinæ ſcientiam habuerit, ullo modo prætermittendum eſt. Floruit hæc quodam tempore maxime diſciplina: tunc ſcilicet, cum ueteres illam Romani coluerunt. multi tunc in ea viri excellentes & clari extiterunt: neque id mirum. omne ſtudium, omnem operam in ea omnes collocabant: eam non ſolum, quod & opes & honores pareret, ſequebantur: ſed, cum uariis quotidie uexarentur bellis: neque ulla perfrui quiete poſſent: neceſſitate etiam quadam ad illam compellebantur. poſtquam uero omnibus deuictis, pax Italiæ parta: bella aut nulla, aut longe a' domo gerebantur: exareſcere ac collabi paulatim cœpit. Hiſpaniæ, Galliæ, Pannoniæ, extremae caeterae imperii prouinciæ, ſuis quaeque legionibus cuſtodiebantur. hae cum in iiſdem locis diutius permanerent: in externos mores paulatim mutatae, in his, quæ cuique obuenerant, regionibus, ad hoc uſque tempus perſeuerarunt: diſciplinam aſſiduis bellis exercitae, non ex toto amiſerunt. In Italia, in qua, uel nullæ relictæ legiones: uel, ſiquæ relictae, longa pace mollitae, ocio ſe atque inertiae tradiderunt: omnis penitus euanuit. atque eo' tandem uentum eſt: ut paulo ſupra noſtram aetatem, quoties bella Italis gerenda eſſent, conducendus e'

Germania aut Pannonia miles eſſet: Itali, uel tubarum ſonum atque armorum ſplendorem reformidarent. noſtra demum æta te excitari aliquantulum ſopita illa uirtus cœpit: ſed pauci ta/ men, qui antiquam illam diſciplinam ſcirent, inuenti ſunt. Impe rator noſter q̃ exacte illam calluerit, uel ex hoc conſiderate. Cum primum Imperator eſt ueſter factus: ita corruptum exercitum accepit: ut ad alia omnia potius, quam ad gerendum bellum idoneus uideretur. fecit id, quod in Africa Q. Metellus Iu gurthino bello fecit: arctioribus legum uinculis aſtringendo, continuis laboribus fatigando, ordini aſſuefaciendo, grauiſſi/ mam iis, qui locum dererent, pœnam proponendo, ita bre/ ui correxit: ut eo & res ueſtras acerrime tutatus ſit: & egregia multa facinora ædiderit: & hoſtibus, quibus antea contemptui erat: formidabilem reddiderit. Affui ego nuper, cum per eas iter faceret regiones: in quibus, cum ob non ſatis perſpectos incolentium animos, tum ob propinquos hoſtes multa timen da eſſent. tam caute incedebatur: ita ordinem ſeruabant o/ mnes: ita ab agmine diſcedebat nemo: ita uel calones ipſi ſub ſuis ſignis ibant: vt ego, & reip. noſtræ maxime gratularer: & diſciplinam iam antiquam illam reſtitutam arbitrarer. Iam uero in reliquis artis huius partibus, expugnandis, defenden/ disq́ue vrbibus quantus fuit? nolo nunc uobis, vt ſeptimo ab hinc anno, Carmontium, Noriciam, Tergeſte, Poſtoniam mu nitiſſimas urbes, in ditionem ueſtram redegerit, commemorare: nemo eſt, qui neſciat. hoc vnum dicam iam Brixia, iam Verona potiti eſſetis: ſi ſæuiſſima id nobis mors non inuidiſſet. Scio quid loquar: coniectura non fallor: nihil illi inuium, nihil ſa tis munitum eſſe poterat: omnes aditus, omnes expugnatio/ num modos, omnes aſtus norat. Idem, ſi aliqua defenden/ da urbs eſſet: ita omnibus hoſtium conatibus ire obuiam ſcie/ bat: ut nihil in eum tentari poſſe videretur: quod non irri/ tum fieret. Teſtis mihi ſit celeberrima illa Braccani oppugna/ tio: quam ita tolerauit: vt, cum urbs vndique innumeris Ale xandri pontificis maximi copiis, qui Vrſinum nomen delere inſtituerat, premeretur: hic cum quingentis tantum propu/ gnatoribus

gnatoribus reſiſteret : non ſolum eam tutatus ſit : ſed & facta ſæpius eruptione, multos trucidarit : tormenta oppugnatoria non pauca abduxerit : ab obſidione deſiſtere demum coegerit. Sed quid ego aliunde teſtes uoco ? ſatis amplum mihi teſtimonium præbere urbs vna Pataium poteſt. non'ne hæc ab Hiſpanorum ac Theutonum impetu conſeruata, his deinde ab illo aggeribus, his turribus, his foſſis munita : ut vnà omnes omnium vndique gentium exercitus, omnem vim, contemnere : ac noſtræ non ſolum reip. ſed totius etiam Italiæ propugnaculum quoddam ualidiſſimum dici poſſit : non'ne id docet ? nihil in hac eſſe bellorum ſcientia, quod huius ingenium ſubterfugerit. Tormentis quidem illis bellicis, quibus nos ita antiquitatem ſuperamus : vt his iam ſolis propè bella omnia cõficiantur : urbes certe nulla re magis aut expugenntur : aut defendantur : non ſolum optime vti, ſed & ea qualia eſſe, qua ratione fieri deberent : tam exacte norat : ut eorum etiam artifices, multa nonnunquam ab eo docerentur. Ex his tot ac tantis, quas de hoc viro commemoraauimus virtutibus : maximam apud ſuos, maximam apud hoſtes auctoritatem conſecutus eſt. Atque in ſecunda quidem fortuna, maximi ab hoſtibus fieri & uſitatum, & non magnum eſt. hic cum tertio ab hinc anno infœliciter in Hiſpanos, ad Vincentiam pugnatum eſſet : & ſe poſt incommodum illud, Pataium recepiſſet : tantæ tamen apud hoſtes exiſtimationis fuit : ut hoc vno urbem uobis illam conſeruatam putem. An creditis longitudine itineris, viarum aſperitate, timore aliquo noui exercitus, quod urbem ſcirent munitiſſimam, hoſtes retardatos ? nihil horum fuit. non longe aberant : faciles vndequaque acceſſus erant : omnes ueſtras vires in eo, quem ipſi fuderant, exercitu, poſitas ſciebant : vrbs ipſa nondum iis, quibus nunc eſt, munitionibus erat inſtructa. quid igitur eos deterruit ? vnus Imperator ueſter : vnus inquam Imperator ueſter uobis eo tempore urbem illam, qua ſpiritum ducitis, conſeruauit. Tanti illum faciebant : vt aegre ſe victoriam conſecutos crederent : vrbem uero, in qua ille eſſet, expugnare, penitus deſperarent.

Conſiderate iam ea, quae a' nobis hactenus dicta ſunt: nihil huic, quod ad optimum virum, nihil, quod ad ſummum Im peratorem conſtituendum opus ſit: defuiſſe inuenietis. vna defuit fortuna. haec cum illo acerbiſſimum ſemper bellum geſſit. uoluit ſcilicet id uerum eſſe oſtendere, quod de ea di/ ci ſolet: aduerſam ſaepe conſilio eſſe. nunquam hic non o/ ptime conſuluit: nunquam iis, quae ad perficiendum id, quod conſultum eſt, pertinent: caruit: bono ſæpe ſucceſſu ca/ ruit. at hoc quidem praeſtare poteſt nemo. Maiores for/ tunae acceſſione virtutes eius fieri non potuiſſent: illuſtrio/ res potuiſſent. nullius vnquam res geſtæ Imperatoris, ſi con/ ſilio fortuna ſubſcripſiſſet: admirabiliores fuiſſent. multis ſe illa magnis, atque egregiis huius conſiliis oppoſuit: multas cogitationes ab eo, quod deſtinarat: ſæpe diuertit. atque, ut alia omnia præteream, quis extremo ex hoc actu, cuius maxi/ ma, vt quis fœlix aut infœlix dicatur, ratio habenda eſt: non fortunæ in illum iniuriam cognoſcat? plurimos toto hoc ſe/ ptennio, cum in miſera illa captiuitate, tum poſtea aduerſo hoc ac difficili reipu. noſtræ tempore, labores pertulerat: ceſ/ ſiſſe iam tempeſtas omnis, atque inducta quædam tranquilli/ tasvi debatur: parta regi ſocio atque amico ueſtro de Helue/ tiis victoria, Hiſpanis referre pedem coactis, nihil erat, quod a' uobis ille, quod a' rege ſperare non poſſet: iam de illius uos, de ſuorum ille militum praemiis cogitabat: cum ecce malo quodam fato, non ferro, non tormentorum ictu ullo, ſed, quod miſerrimum eſt mortis genus, ui morbi extinctus eſt.

O' importunam ſortem: o' inuida nonnunquam fata: quan/ tum aberat, ut Verona ac Brixia receptis, quod uel ſolo eius aduentu fieri poſſe credebatur: nos rebus iam per eum noſtris in tuto collocatis, omnibus eum honoribus, omnibus laudi/ bus proſequeremur: ille gloria quadam immortali frueretur. multo tum illi minus acerba fuiſſet mors. quanquam eam hac animi fortitudine tolerauit: qua alia aduerſa multa ſolitus eſt perferre. vnicum, & eum nondum bimum puerum, tres ado leſcentulas, & egregiæ indolis filias, præclariſſimam, ac ſui aman

tiſſimam

tiſſimam uxorem relinquebat: relinquebat hos omnes, qui hic adſunt: hos a' paruulis ipſe diſciplina inſtruxerat militari: hos ut filios diligebat: horum opera in multis bellis uſus fuerat: neque unquam non fortiſſimos, ac ſui amantiſſimos uiros no rat: relinquebat demum hanc nondum in tuto collocatam remp. Non negare ſe dixit ob hæc omnia ſibi mortem acer/bam eſſe: conſolari ſe tamen, quod neque orba filiorum ætas, neque uidua ac ſine præſidio futura uxor uideretur: uos o/mnes non ut tutores ſolum, ſed ut bonos parentes illos am/plexuros, hanc protecturos pro comperto habere. ampliſſi/mum hoc patrimonium, firmiſſimum præſidium eſſe. Quod uero his ſuis ea, quæ a' ſe mererentur præmia, reddere non po tuiſſet, id ferre ægrius: eam tamen in uobis prudentiam ſem/per nouiſſe: ut ſperaret uos eorum uirtutem non paruifactu/ros: neque ullo ſumptui parſuros, ut hoc fortiſſimorum iuue num robur, has uires, reipu. ueſtræ, cui magno uſui eſſe poſ/ſunt: conſeruetis. vltimum illud, quod, cum adhuc noſtra eius operam deſideraret reſp. tum moreretur: id ſibi eſſe gra/uiſſimum. Sui quidem nullam curam habere: ſexageſimum iam annum compleſſe: ſatis uixiſſe, poſt mortem non dubitare ſibi æternam inter deos ſedem paratam: unde hæc humana de/ſpiciens, ueram illam ac bonis omnibus affluentem uitam de/gat. Hæc cum dixiſſet, iis omnibus, quæ a' religione præci/piuntur, peractis, ita tranquille deceſſit: ut non aliam in ui/tam, ſed aliam in domum commigrare uideretur. opinione ego illum ſua fruſtratum non arbitror: inter deos ſedet: pace frui/tur tranquilliſſima: iam fœlix dici poteſt: ſed illius infœlix do mus: hæc me dolore conficit: hæc maxime perturbat. minus in/fœlix puer, quod, cum nihil adhuc percipiat, quo patre ſit pri uatus, neſcit: an eo' fortaſſe etiam magis infœlix, quo minus infœlicitatem ſuam ſentit? infœlices certe filiæ: quod & id iam cognoſcunt: & ea ætate ſunt, quæ nullas ad reſiſtendum do/lori uires habeat: infœliciſſima uxor, quæ & filiarum lachry/mis affligitur: & quo fœlicior prius eſſe omnibus uidebatur: hoc acrius dolet. Soli uos patres optimi his omnibus uul/

neribus mederi poteſtis: amplexamini totam domum: nullum, quod pios uiros deceat: officium prætermittite: ſic & illi, ſiquis mortuis eorum, quae hic fiunt: ſenſus eſt: pergratum facietis: cum ſua ſe ſpe fruſtratum non uidebit: & uos ueſtrum munus implebitis: ac grati ab omnibus iudicabimini. debetis hoc uos illi multas ob cauſas: ſed ob hanc maxime, quod ob rempu. ueſtram obiiſſe mortem dici poteſt. dum enim nulla ſibi pro illa in re parcit: dum eos etiam, qui tolerari nequeunt, liben tiſſime labores ſubit: nullam de ſalute ſua curam gerit: in eum morbum incidit, quo extinctus eſt. quæ itaque ſuſcipiendo/ rum laborum, eadem mortis cauſa dici debet. Ei igitur, qui pro uobis mortuus eſt: reddite, quæ debetis. uitam illi non po teſtis: iis, quibus maximo emolumento erat: reddite. id ita de/ mum a' uobis fiet: ſi filii mortuum patrem non cognorint: uxor uiri præſidium non deſiderarit: ipſius ii, qui adſunt fami liares, quæ ab eo ſperabant: a' uobis fuerint conſecuti. Extre/ mum id a' me fortaſſe nunc expectetur: ut hunc, quem ex egre gii huius Imperatoris morte mœrorem in omnibus uideo: uer bis coner mitigare: qui ego id poſſum? qui ab aliis ſim conſo landus. Sed abiicienda tamen hæc omnis animi mollities: ſu/ menda illa uirtus, qua hic plurimum polluit: ferenda ſunt le/ uiter omnia: omnibus eſt aduerſis caſibus reſiſtendum. Vos quidem, qui eum ſemper ſecuti eſtis, qui eius ſemper uirtutum ſpectatores fuiſtis, hoc uel in primis decet. turpe eſt uobis, qui nullos unquam hoſtes, nulla tela, nulla mortis pericula refor/ midaſtis: nunc dolori manus dare. Induite illam animi forti/ tudinem: quæ fortiſſimis, & quales uos eſtis, uiris conuenit. an ſi uel paucis uobis in confertiſſimos ſit hoſtes irrumpen/ dum: in inſtructiſſimas mille acies incurrendum: iubente id im peratore ueſtro recuſetis? noui ego uos: noui animorum ue/ ſtrorum fortitudinem: noui amorem, quo illum proſequeba/ mini: ne morte quidem propoſita abſterreremini. Nunc cum idem ille Imperator ueſter iubeat, ne diutius doleatis: morem non geretis? iubere autem id illum, ſiquis totam ab eo actam uitam conſideret: ſi uos præcepta ea, quæ quotidie auribus ue/

ſtris inculcabat

ſtris inculcabat, recordari uelitis: ita nulli dubium eſſe debet, ut hoc uno dolore ueſtro, uel maxime eius quietem perturbari putem. ferrei profecto fuiſſetis: neque humani quicquam in uobis fuiſſet: ſi hac tanta calamitate accepta non ingemuiſſetis. ſed iam dolori indultum ſatis: nunc omnem eius uim in hoſtem conuertite. ite, reip. ſubuenite: eum, quem debetis imitamini: nolite committere, ut Imperatoris morte languidiorem militum uirtutem factam, hoſtes gaudeant, nos triſtemur: ad hoc uos dolor incitet: ad hoc impellat. Vos uero reliqui omnes, qui adeſtis ciues, & horum, & aliorum, qui uobis adſunt, uirtute confiſi, de rep. nihil dubitate: & omnem, quem ob hanc cauſam conceperatis: dolorem deponite. illius etiam cauſa non eſt, quod doleatis. bene cum illo actum eſt: ex miſera hac uita in æternam illam ſublatus bonis omnibus fruitur. neque uero cum recte conſidero cuiuſquam mihi deflenda mors uidetur: tantum'que abeſt, ut eum, qui ex hac uita celerius commigrarit: infœlicem iudicem: ut eò etiam fœliciorem putem. ſiquis ſæua quadam in mari exiſtente tempeſtate, multis ſimul ſoluentibus, quamcelerrime omni uentorum ui, omni pelagi impetu ſuperato, in portum, quò curſum direxerat, prouehatur: non'ne is fœliciſſime iter ſuum confeciſſe dicendus? reliqui quo diutius commorentur eò infœliciores habendi ſunt? ita profecto ſe res habet. Simile ego quoddam in uita hac noſtra reperio: nihil illa aliud eſt, quam in procelloſo quodam mari nauigatio. ægritudines, mollitiæ, calamitates, aduerſa alia, quaſi huius uitæ tempeſtates dici poſſunt: portus ipſe, quò curſus omnibus dirigendus, mors eſt. cur igitur qui in hunc portum ex illis fluctibus celerrime nauigarit, non eò haberi fœlicior debeat, quo citius tot malis ereptus in tranquillo conſtiterit. non probatur hoc ita uobis fortaſſe, ut fœlices eſſe cupiatis. non probetur ſanè: at eos tamen, qui eò peruenerint, non luctu proſequamini: ſed fœlices ducite: ac ſi de uobis bene promeriti ſint: non lachrymis, ſed diuinis honoribus colite.

M. D. XV.

Die X. Nouembris.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ANDREAE NAVGERII ORATIO HABITA IN FVNERE LEONARDI LAVRETANI VENETIARVM PRINCIPIS.

CREDO EGO, ſiquis eorum, quæ a' nobis geruntur, mortuis ſenſus eſt : Leonardum
Lauretanum, cum ornatiſſimas has, quas illi cele/
bratis, exequias, hanc pompam funeris, hunc nobi
liſſimum conſeſſum ueſtrum, hunc uniuerſæ ciuitatis mœro/
rem uidet : quod ex his omnibus quamplurimorum illius in
remp. meritorum memores ſitis, cognoſcit : & libentiſſimo hæc
animo accipere : & non parum beneuolentia, & pietate hac in
ſe ueſtra lætari. Neque tamen, ſiquis recte conſideret : ulla re il
lum magis gaudere, quam' his laudibus, hac uirtutum ſuarum
prædicatione exiſtimandum eſt. ut enim reliqui honores o/
mnes, quibus uos mortuos Principes ueſtros ornare conſueui/
ſtis : & quos nunc huic cumulatiſſimos redditis : & maximi ſint,
& pro amplitudine imperii, ac reipu. ueſtræ dignitate conſtitu
ti : opulentiam tamen quandam potius, ac reipublicæ ſplendo/
rem præ ſe ferre uidentur : quam' ut illi, cui tribuuntur, quic/
quam afferant : quod illius dici iure poſſit. laudationes hae
propriæ illius ſunt, qui laudatur : neque quicquam ex his ſibi
alius uendicat. ac per aliquot, illi, dies in uulgi ore ſunt : pau/
latim deinde e' memoria excidunt : & breui tempore conta/
beſcunt : atque, ut diutiſſime durent : memoriam certe homi/
num, qui eos uiderint, non excedunt. hæ, ſiquis recte eas ſcri
pſerit, in dies augeſcunt : neque ullo tempore conficiuntur : ſed
ex eo potius uires ſumunt : atque omnem ſuperare poſterita/
tem contendunt. atque illi, & eo tantum in loco, in quo exhi
biti ſint : atque ab iis tantum, qui affuerint, ſpectari queunt.
hæ, totum orbem peragrantur : hæ, ſe omnibus paſſim oſten/
dunt : atque eodem etiam tempore diuerſiſſimis in locis eſſe

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

poſſunt. non immerito igitur, ut quiſque eſt optimus, ita ma
xime laude ducitur: nec uehementius ullum in bonis omnibus
deſiderium eſt, quam gloriæ. difficilem quandam, & laborio
ſam uitæ rationem ſuſcipiunt: qui uirtutis uia niti conſtitue/
runt. nulli illis, non uel ultro ſuſcipiendi labores, nulla non
pericula ſubeunda, omnes contemnendæ uoluptates, acerba ſæ/
pe omnia perpetienda ſunt. neque tamen tam agreſti, ac fero
animo quiſquam habendus eſt: ut credendum ſit, iis illum, quæ
naturæ aſpera, atque inimica ſunt, delectari. quid ergo eſt? una
laudis ſpes ac gloriæ, pericula & labores leuat: uoluptatum il/
lecebras negligit: acerbitates mitigat. hæc ut umbra uirtutem
ſequitur: atque ea merces eſt, quam unam illa moleſtiarum
omnium expoſcit: haec tam acres bonorum animis ſtimulos
admouet: ut non ſolum, qui uitae eam commodis antefer/
rent, inuenti ſint; ſed multi, & hi maximi ac fortiſſimi uiri mor
tem ultro ſubierunt: ut immortalem ſui memoriam relinque/
rent. hoc pacto ſe uitam, quæ breuis admodum data nobis
eſt: longiſſime proferre poſſe, atque æternam prope efficere ar/
bitrati ſunt. Quæ cum cognoſcerent maiores noſtri: hanc bo
nis a natura inſitam cupiditatem gloriæ, non ſolum alere; ſed
augere etiam, ſi fieri ulla ratione poſſet: reipu. utile exiſtima/
runt. atque ut in omnibus reip. partibus alia multa diuinitus;
ſic ad cæteros hos honores, qui defunctis Principibus conſtitu
ti ſunt: laudationes addi, & eorum celebrari uirtutes uolue/
runt. his enim, non ſolum qui recte reip. præfuerint, quæ me/
riti ſunt, laudis præmia conſequuntur: ſed reliqui etiam, qui
idem ſubituri munus ſunt; ad recte agendum accenduntur:
cum recte factorum gloriam non ſecum mori, ſed ita memoriæ
mandari uident: ut tum maxime diuturnioris illam uitæ ini/
tium ſumere, affirmare poſſimus. Vnum fortaſſe ſit: quod
hoc tempore, in ueſtra hac pietate, in hoc tam grato in Princi/
pem ueſtrum officio, deſiderari poſſit: quod non is illi lauda/
tor contigit: qui dicendo illius aſſequi uirtutes queat: qui ido
neus ſit, quæ plurima ille ſemper æternitate digna geſſit, ita ſcri
ptis mandare: ut ad poſteros peruentura, & in omne æuum ce/
leberrimum

leberrimum illi nomen prorogatura uideantur. ſed ne ob hoc quidem, ſiquis id diligenter perpendat: quicquam eſt, quod queri poſſit. uos quantum in uobis eſt, omnia quæ a' gratis animis expectari poſſunt, præſtatis. funus ampliſſimum pro eius in uos meritis, & reip. opibus ducitis: adeſtis ad id hone/ ſtandum frequentes pat. optimi: adeſt uniuerſus populus: nemo omnium eſt, qui non illum, ut optimum reip. parentem raptum fleat: qui non illum, quamuis tardiſſima ſenectute conſum/ ptum, ut primis tamen annis acerbiſſime ereptum conqueratur. ad hæc, cum ego pro concione laudare iuſſus ſum. nihil, quod officii ueſtri eſſet, relictum a' uobis eſt. a' me eſt, ſiqua in re minus illius meritis ſatiſfactum eſſe exiſtimari debet. ego ue/ ro eas præclari huius Principis virtutes eſſe animaduerto: vt nullius unquam tanta dicendi vis, tanta ingenii facultas fuerit: quam parem illis celebrandis putem. quamobrem non mihi id vitio uertendum eſt: ſi eas aſſequi non poſſum: ſed eo' ille admirabilior haberi debet: quo illius laudes, non mea ſolum, quæ minor etiam quam' mediocris eſt: ſed & omni eloquentia maiores ſunt. neque uero ob id ſileri de illis decet. male enim ſe res habeat: ſi quo' plura ac maiora in quopiam ornamenta ſunt: quod difficile ſit illa oratione complecti: eo' de illo mi/ nus dicatur: atque eo præmio, quod vnum maxime virtus ex/ optat: ob virtutem maxime defraudetur. enitar igitur quan/ tum a' me fieri poterit, eo munere, quod mihi iniunctum eſt, recte defungi: cui tum ego profecto ſatiſfeciſſe exiſtimandus ſum: cum illa, quæ a' me dici poterunt, pro ea, quæ in me eſt dicendi facultate, explicaro. Primum omnium, quo/ niam de eo mihi Principe uerba facienda ſunt: in quo vno, quæ in hominibus laudari ſolent, cumulatiſſime omnia inuen/ ta ſint: non id mihi ſolum conſiderandum eſt, quid a' me dici, ſed multo magis, quid eorum, quæ plurima ſuppetunt, omit/ ti oporteat. ſi enim ea, quæ dici poſſent, perſequi omnia uo/ luero: neque id, quod mihi ad dicendum temporis datum eſt, ſufficiat: neque aures fortaſſe ueſtræ pati poſſint. De pulcher/ rima igitur hac urbe, præclariſſima hac repu. maximi imperii

ſede, libertatis domicilio, totius Italiæ, atque adeo terrarum omnium tutiſſima quadam arce, & ipſius Principis, & noſtrum omnium patria communi, nihil eſt, quod hoc tempore dicendum putem: quanquam enim non parui ad gloriam refert, qua quiſque in ciuitate ſit natus: & ipſe etiam præclariſſimus imperator Themiſtocles, ſi Seriphius natus eſſet, nunquam ſe nobilem futurum fuiſſe confeſſus ſit: multo tamen ego ea magis laude digna arbitror, quæ in homine ipſo ſunt: quam' hæc externa, & quæ fortunæ arbitrio diſpenſantur. quamobrem de ipſo etiam Leonardi genere, quod & multo etiam uobis, quam' mihi eſt notius: non eſt, quod a' me multa expectetis. ſed ne de tam illuſtri tamen familia omnino nihil audiatur: hoc vnum dicam. vti Romæ e' Curionum genere plures quondam dicendi facultate, e' Scæuolarum, iuris ſcientia præſtiterunt: ita Lauretanam familiam fato quodam huic reipu. datam: quæ ſeminarium quaſi quoddam ſummorum eſſet imperatorum. omnes prope' huius reip. opes, omnis dignitas, quæ maxima eſt, maritimis rebus creuit. multa mari maiores noſtri egregia facinora ſæpe geſſerunt: multa hoc tempore quotidie a' præclaris Imperatoribus ueſtris, cum res exigit, geruntur: atque ea ſemper noſtrorum in hac re virtus apparuit: ut non ſine cauſa iam tot annos maris imperium Veneto nomini conceſſum ſit. ſed ſiquis omnia recordari, aut ex annalibus quærere uoluerit: plures prope' ex vna Lauretanorum familia imperatores rem præclare geſſiſſe, q̃ ex reliquis omnibus inueniet. ut mihi diuina quadam mente nomen huic familiæ inditum videatur: quæ omni bello ſuperior victoriæ ſemper lauream reportaret. Neque uero ex hoc genere ego quenquam nominabo: ne de Hieronymo quidem Leonardi patre, & viro optimo, & ſapientiſſimo ſenatore quicquam dicetur: vnus mihi ſit Leonardus ſatis: ad cuius vnius laudes celebrandas omnes orationis meæ vires, quantæcunque hæ ſunt, conferantur. qui cum præclariſſima domi exempla haberet: ac maiorum ſibi ſuorum virtutem, non ſolum quam imitaretur, ſed etiam quam ſuperaret, propoſuiſſet: ita id conſecutus eſt: ut in eam familiam, quæ

liam, quæ nullo pacto fieri illuſtrior putabatur: multum ta/ men luminis intulerit. Ac mihi quidem ſæpenumero cogitan/ ti, quam' multa ab iis, qui præclaris é maioribus orti ſunt, expectari ſoleant: quámque illis, ſi uel minimum quid deli/ querint, nihil ignoſcatur: dubium viſum eſt, melius'ne ac con ducibilius homini ſit, non ex ignobilibus quidem viris naſci, ſed ex iis tamen, qui non ita magni fuerint: ut eorum nobis ge ſta oneri futura ſint: & eam fortaſſe expectationem excitatura: quæ nullo pacto ſuſtineri a' nobis poſſit. & profecto ita ſe rem habere comperio: quanquam hoc admodum tutum ſit: nam & facilior errato eſt uenia: & ſi nihil feceris, non exigitur: ſiquid egregie feceris: id, cum non ut debitum præſtes, gratius, ac magnæ tibi laudi eſt: longe tamen maiores res ab illis geri: quos & expectatio hominum, & parentum virtus excitet. hæret enim eorum animis quaſi fax quædam, aſſidua cogitatio: quæ noctes dies'que illos ad egregium agendum aliquid inflammet: quo maioribus ſuis digni reperiantur: ac patrimonium gloriæ ſibi ab illis relictum & tueri, & augere poſſint. hoc (ut alios omittam) in Principe hoc noſtro facillime cognoſci potuit. nihil erat, quod ab hoc homines non expectarent: ſic maio/ rum ille ſuorum virtutibus excitatus eſt: ut omnium tamen expectationem vicerit: tantum gloriæ a' maioribus ſuis accepe/ rat: ut difficillime eam tueri poſſe crederetur: ſic illam auxit: ut non eos ſolum, ſed omnes, qui vnquam fuerunt, principes ſu perarit. at uero antequam de iis, quæ ab eo in principatu ge/ ſta ſunt, loquar: totus ex ordine egregii huius viri curſus, quo ad altiſſimum dignitatis gradum aſcendit: proponendus uo/ bis eſt: & ut quæque ab eo geſta ſunt, ita quæque dicenda, ita ut ne incunabula quidem ipſa tanti principis prætermittamus. Cum puer eſſet: egregia quædam pulchritudo & probitate, & præclara ingenii adiuncta indole, ſic in illo elucebat: ut cum multum ab his illa ornamenti acciperet: non minus tamen il/ lius hæc eſſent commendatione gratiora. primam hanc ille æta tem in literarum ſtudiis exegit: ac, quod mirum omnibus vi/ deri poſſit, tantum puerili illa inſtitutione, quæ vix primis

percipiendis rudimentis ſatis eſt, profecit: ut nunquam poſtea ſit literarum expers habitus. Vt primum uero e' pueris exceſ/ ſit: ſimul ea, quæ ſe prius oſtenderant, augeri uidebantur: ſi/ mul prudentia ac uirtutes omnes pullulare, atque admirabili quodam prouentu ſe efferre cœperunt. cum'que ille iam quæ maiorum ſuorum uirtus fuiſſet, quid ab ſe illis deberi crede/ retur, conſideraret: ac non multo poſt, cum tempus eſſet, ca/ peſcendam ſibi remp. conſtituiſſet: non in vmbra, atque ocio interea deliteſcendum, neque quid agendum eſſet, e' libellis qui/ buſdam ediſcendum: ſed in ſolem atque aciem ſibi prodeun/ dum cenſuit. ac maiorum quidem ille noſtrorum morem at/ que inſtitutum id ſecutus eſt: quo ego vno ſeruato, noſtram remp. maxime auctam, intermiſſo, non parum debilitatam pu to. Exiſtimarunt maiores noſtri, eos, qui ad remp. admini/ ſtrandam admittuntur: omnium rerum peritos eſſe oportere: facillime enim in ſcopulos intrudi rempu. poſſe: ſi imperitos commiſſa ſit. adoleſcentes ideo ac iuuenes ſic inſtitui: ut cum ad remp. accedunt, gnari ſint rerum, quæ neceſſariæ ſunt: ſummo/ pere utile & tutum eſſe crediderunt. præterea ut maximæ reip. diuitiæ, cum uſus poſceret, præſto' eſſe poſſent: omni ſtudio ſibi perficiendum eſſe opinati ſunt. has enim non pacis ſolum ornamenta, ſed cum nonnunquam bella, uel inuitis etiam ſu/ ſcipienda ſint: neruos illos eſſe, quibus maxime reip. vires ſu/ ſtententur. ad hæc cum admirabilem, & munitiſſimum hunc huius urbis ſitum intuerentur: quo nulli exercitus, nulla vis, nulli hoſtes, omni aditu mari intercluſo, peruenire poſſint: tum demum & hanc ſe inexpugnabilem reddituros, & rem ve netam maxime auctam iri arbitrati ſunt: ſi mare, quo ſolo adiri poteſt, ualidis claſſibus poſſiderent. hæc tria illi cum ſibi effi cienda propoſuiſſent: admirabili quadam ſapientia vno omnia inſtituto aſſecuti ſunt. conſtituerunt enim, ut complures quot/ annis onerariæ triremes, quæ mercaturam exercerent, ad omnes noſtri maris oras, & extra hoc etiam quædam, nauigarent: at/ que in his patricios ire adoleſcentes uoluerunt. ex hoc id eſſe ctum eſt: ut, cum illæ, omnes prope' maritimas Aſiæ urbes,

omne

omne interius Africæ litus, Hiſpanias, Gallias, omnem pro/pe' Europam, omnes, quæ circa eam ſunt, inſulas adirent: qui in his eſſent, diuerſa rerum publicarum genera, diuerſa impe/ria intuerentur: multarum nationum, atque hominum mo/res cognoſcerent; ac per hæc prudentiores facti, cum exacta in his iuuentute ad remp. accederent: eam ſapientiſſime admini/ſtrarent. Atque ego quidem neque negare vllo pacto poſſum: neque, ſi poſſim, negem: multa in libris inueniri, multa ſapien tiſſimorum hominum præcepta memoriæ tradita: quibus & hac, & omni alia in re, quæ homini agenda ſit: inſtrui poſſi/mus. ſed vt hoc non negem: ſic id conſtantiſſime affirmare auſim: multos ſine ullis literis ipſo rerum uſu edoctos, ſapien/tiſſimos ac regendæ reip. ſcientiſſimos extitiſſe. prudentia enim ea nimirum eſt: quæ in omnibus, quæ a' nobis geruntur, re/bus dominatur. ea quanquam multa a' literis habet adiumen/ta: eo' tamen habet: quod quæ multi viderunt, quæ experti ſunt, ea memoriæ prodita legere, & legendo inſtitui, ac doceri poſſumus. quæ ſi adiumento eſſe nobis fatemur: quanto id magis referre credendum eſt: ſiquis, quæ alii legunt, videat: quæ ſcripta in libris ſunt, in his ille uerſetur: neque cuiuſquam ſcriptis, quæ plerunque falſa ſunt: ſed ipſis rebus, quæ nulla ra tione inuerti poſſunt: erudiatur. prudentiſſimos Homerus, Vlyſſem, & Neſtorem, atque omnibus in rebus ſapientiſſimos fingit: neque tamen aut ocio, aut literis deditos, vnquam com/perimus. dum multorum ille hominum & urbes, & mores vi/det, prudentiam illam aſſecutus eſt. hic trium ſæculorum ſpa/tio, plurima tum videndo, tum audiendo, atque ipſe etiam ge/rendo, maximum rerum omnium uſum adeptus, ac ſapientiſ/ſimus exiſtimatus eſt. quæ cum maioribus nota eſſent: præ/clare quod a' nobis dictum eſt, inſtituerunt. ſed & id, etiam inſtituto illo aſſecuti ſunt: ut mirum in modum reipublicae opes creſcerent: praeter portoria enim, quae maximum e' plu rimis, quae & importantur, & exportantur rebus, reipubli/cæ emolumentum afferunt: auctis aſſidua mercatura priuato/rum diuitiis, in hac præſertim adminiſtrandæ reipublicæ ra/

tióne, augeri publicas neceſſe eſt. fiebat id etiam aſſiduis his nauigationibus: vt multi maritimæ rei peritiſſimi euaderent: atque hi quoties inſtruendae claſſes eſſent, eam reipublicae operam nauarent: vt non ſine cauſa per tot annos uenetum nomen cunctis gentibus mari formidoloſum fuerit: ac non ſolum his propugnaculis ſemper vrbs ſe noſtra tutata ſit: ſed & longiſſime imperii ſui fines protulerit. dolerem patres optimi inſtitutum hoc aboleri: quererer iuuentutem noſtram non iam his artibus niti, quibus hæc creuit reſpublica: ſed aliis captam ſtudiis vrbanæ ſe inertiæ, atque ocio penitus dedidiſſe: niſi ſperarem, ac plané iam viderem, omnia iam á uobis, quæ proximi huius belli motu concuſſa, ac labefactata erant, firmari: neque quicquam prætermitti, quod uobis aut ad utilitatem, aut ad dignitatem reipu. neceſſarium videatur. Sed, ut vnde digreſſus ſum, redeam: totam Leonardus iuuentutem non inertem, non ocioſam, ſed in laboribus, aſſiduis in diuerſiſſimas regiones nauigationibus, perdiſcendo rerum omnium vſu egit: multas prouincias atque urbes adiit: multa diuerſorum populorum imperia perſpexit: multarum gentium mores, atque inſtituta percepit. quo factum eſt: ut non ſolum mercatura opes, quam diligenter & cum dignitate exercuit: ſed & prudentiam quoque, quæ illi á natura maxima data erat, mirum in modum tamen hæc cognoſcendo auxerit. neque uero hæc ſola in illo conſpiciebatur: ſed & reliquis ita virtutibus abundabat: vt mirum nemini videri debeat, cum in Africa negociaretur, id quod diuulgatum eſt, Aegyptium illi quendam ſenem diuinantem, dixiſſe, & fœliciſſimum & ſuæ ciuitatis principem futurum. Equidem non nego potuiſſe ſenem illum coeleſti quodam afflatu commoueri: & ea, quæ futura eſſent, huic præſertim, qui diis ſemper cariſſimus fuiſſe exiſtimandus eſt, diuino monitu nunciaſſe: ſed hoc contendo, ſine ulla id etiam diuinatione, ex ipſis huius virtutibus prædici facile potuiſſe. Non immerito igitur, ut primum domum uenit: atque animum ad regendam rempu. appulit: omnes honorum gradus adeptus eſt: neque quicquam in repu. noſtra tam amplum fuit: quo non

quo non

quo non ille digniſſimus iudicaretur. plures ille magiſtratus
tum in vrbe, tum extra vrbem, aliis multis in locis geſſit: atque
eos ita geſſit: ut cum ſumma omnia ſibi homines, ob egregiam
quandam, quæ de illo in omnium animis inſederat, opinio-
nem, cum magiſtratum inibat, pollicerentur: magiſtratu de-
functus non modo, quæ ſibi illi promiſerant, ſed multo plura,
quam̀ quiſquam aut optare, aut ſibi ipſe fingere auſus eſſet:
præſtitiſſe videretur. Dicenda illi in urbanis magiſtratibus de
rep. ſententia ſæpe erat. hic uero prudentia illa admirabilis cam-
pum, quo excurreret, ac ſe oſtenderet nacta, omnium oculos
in ſe trahebat. cum multa ille præterita meminiſſet: præſentia
omnia exactiſſime perpenderet: ac rerum inter ſe nexum, &
conſequentiam quaſi quandam, diligentiſſime conſideraret: ne-
mo futura acrius coniectabatur: nemo coniectura minus falle-
batur. ea uero uerborum grauitate, ea dignitate orationis vte-
batur: vt, cum nullis id ille illecebris, nullo artificio aucupa-
retur: nemo tamen uehementius in quam uellet partem audien
tium animos impelleret: in nullius ſententiam frequentiora ſe-
natuſconſulta fierent. atque id ille eò etiam facilius aſſequeba-
tur: quod egregius illius quidam in remp. amor erat omnibus
perſpectiſſimus. nemo erat, qui neſciret, nulla illum priuata re,
nullis ſuis commodis vnquam moueri: non amicitiis peruerti:
non inimicitiis perturbari: nihil in gratiam cuiuſquam loqui:
nihil dies noctesq́ue aliud cogitare, quam̀ quemadmodum
reip. prodeſſe poſſet: nihil dicere, quod non reip. vtile arbitra
retur. hæc cum de illo homines ſentirent: mirum ſi maxima
eius uerbis auctoritas inerat: ſi ſemper eſt ſenatus princeps ha-
bitus. Age uero in iure tum in urbe, tum extra urbem dicun-
do qualis fuit? equidem difficillimum eſſe arbitror ſine multo-
rum offenſione, ita iuſtitiæ præcepta ſeruare: vt nihil ab illis re-
cedatur. ac multi quidem ita triſtes, ita acerbi in iudicando
ſunt: vt uel utranque partem etiam: nemo fortaſſe eſt: qui non
eorum ſaltem animos, quos contra ſtatuit, offendat. hic, cum
nulla gratia, nullis opibus, nulla vi, nullis precibus permo-
ueri vnquam potuerit: quin grauiſſimus, & ſeueriſſimus iu-

ſtitiæ cuſtos eſſet : ita tamen illam iuſtitiæ aſperitatem clementia & comitate quadam condire eſt ſolitus : ut ne ii quidem, quos contra pronunciabat : cur illi inimici eſſe poſſent, inuenirent . magna hæc ingenii vis : virtutes eas ; quæ diuerſiſſimæ, atque aduerſæ prope inter ſe eſſe creduntur, ita coniungere : ut non alteri ſolum altera non officiat : ſed & magno etiam ſit ornamento . quid ? in cæteris qualis inuentus eſt ? abſtinentia ſingulari : ſumma in rebus omnibus temperantia . ita faciles ad eum aditus patebant : ut neque tempore, neque loco vnquam vllo quiſquam excluſus ſit : quin & eum adire, & quæ uellet, libere loqui poſſet . Iam populos, qui eius curæ commiſſi erant, non ille vt dominus, ſed vt bonus parens regebat . amabat omnes : æquus erat omnibus : ſed bonos tamen & amore & indulgentia quadam præcipua proſequebatur . ex his fiebat : ut hæ fœliciſſimæ ciuitates eſſe, quibus ille præerat, putarentur . his ille gradibus, hac uia nixus in ampliſſimam hanc huius principatus arcem aſcendit . cum enim eius iam late nomen increbuiſſet : virtutes omnibus notæ eſſent : Auguſtino Barbadico principe defuncto, in eius locum ſuffectus eſt.

Percurſa ſunt a me multa breuiter : quæ multo profecto & latius & ornatius erant explicanda . omiſſa etiam non pauca . neque enim in ulla hic uitæ parte non omni laude, omni admiratione dignus fuit . ſed rapuit me ad ſe citius fortaſſe quam decuit, ipſius principatus ſplendor . hic ſuo lumine quaſi tenebras reliquis rebus offudit . de quo cum mihi multa dicenda eſſent : ac ne longitudine orationis meæ uobis moleſtus eſſem, uererer : ſatius uiſum eſt, eorum, quæ minora certe ſunt, quædam relinquere : quam ex maioribus his quicquam prætermittere . quanquam ne de his quidem eſt, quod ſperem a me omnia dici poſſe . longe enim inferiores ingenii mei uires ſunt . ſed tamen, ſi illa omnia perſequi uoluiſſem : multo pauciora de his uerba facere coactus eſſem . nunc nulla re interpellabor : quo minus ea, quæ a me dici poterunt, explicentur . Maior quædam res, ac longe difficilius quam homines opinantur, negocium eſt : vnum quempiam, aut regnum, aut cuiuſmodi im-

perium aliquod adminiſtrare. non enim ſolum quæ in priuatis hominibus probari ſolent: ea in hoc, qui cæteris præeſt, requi runtur: ſed & multo hunc rebus omnibus præſtantiorem eſſe conuenit: &, cum in illis uel magna plerunque vitia uirtute ali qua obtegantur: hic, quod eius ita omnibus propoſita vita eſt: ut nec latere nec obtegi quicquam poſſit: ac uel minima eius culpa maximæ obſcurari virtutes queunt: nihil prorſus vnquam delinquat neceſſe eſt. quod cum præſtare permagnum eſt: tum longe id maximum: vnum eſſe, cuius conſilio omnia gubernentur: qui non ſui ſolum, ſed & omnium, qui in impe rio eius ſunt, curam gerat: eorum commodis conſulat: incom modis medeatur: ſaluti prouideat: qui & præſentia recte diſpo nat: & ea etiam, quæ futura ſunt, multo ante præuideat. Ac cum hæ difficultates iis omnibus, quibus aliquod ſit impe- rium adminiſtrandum, propoſitæ eſſe videantur: tum & has, & multo his maiores ſubeat, neceſſe eſt, qui noſtræ reip. dux præficitur. atque huius ego rei oſtendendæ cauſa, dum altius quædam repeto: ne me quæſo oblitum inſtituti mei putetis. ni hil loquar, quod non ad rem pertineat: nihil, quod non & noſtro huic Principi, & uobis omnibus laudi ſit. Tanta pru- dentia maiores noſtri, tanta ac tam ſingulari in rebus omnibus ſapientia fuerunt: ut eos potius nunquam ſatis admirari, quàm pro meritis laudare poſſimus. hos ego quanquam in omni- bus tum dictis, tum factis diuinos quoſdam viros inuenio: ni- hil tamen ab his præclarius, quàm hanc huius reipu. admini- ſtrationem, aut excogitatum, aut conſtitutum arbitror. Tres regendarum ciuitatum rationes ſunt: vnius, optimatum popu- li dominatus. vnius imperium, ſiquis id recte gerat, cæteris præ fertur: ſecundo loco optimatum, poſtrema omnium popula- ris adminiſtratio exiſtimatur. quod ſæpiſſime is tamen, qui o- mnia vnus poteſt: pro libidine plurima, nihil iure agit: atque eò cæca quadam cupiditate fertur: ut omnia vnus poſſidere, nihil cuiuſquam eſſe proprium uelit: quódque extremum ci- uitatibus exitium eſſe conſueuit, ſuis ipſe ciuibus, quorum ſa- luti præcipue conſulere deberet: infenſiſſimus hoſtis eſt: &

quod populi dominatio uelut mare quoddam, ita multis ſæpe-uentis, atque adeo auris omnibus agitatur: ut nihil illa ſit com-motius: ac tanti plerunque in ea fluctus excitantur: ut in ciui-tatem etiam redundent: atque eam ſæpe demergant. ob hæc, optimatum potentia, quanquam & ſuis ipſa vitiis non careat: maxime tamen tuta, atque omnium optima exiſtimata eſt. hæc, cum maiores animaduerterent: quod in vnaquaque optimum viſum eſt, transferentes, ac vitia omnia quantum fieri poterat, amputantes, hanc reipu. formam conſtituerunt. quæ quidem ita ex omnibus miſta eſt: ut, cum optimatum quidem illa gu-bernatio eſſe maxime uideatur: cæterarum tamen etiam admi-niſtrationum quodammodo expers non ſit. Comitia, qui-bus magiſtratus creantur, quod maxima in his ciuium multi-tudo eſt: atque eò omnes conuenimus: quanquam nullo pa-cto huc quiſquam è populo aſpirare poſſit: atque vnius ſint nobilitatis omnia: ſpeciem tamen quandam popularis guber-nationis præ ſe ferunt. vnius dominatio in eo, qui dux crea-tur, conſpicitur: cætera omnia optimatum adminiſtrationi con ueniunt. atque vnum quidem ex omnibus eligi, qui toti præ-eſſet reipu. cum ob alia multa, tum ob id maxime conſtitue-runt: quod videbant id in hac rep. quod in omni & optima-tum, & populi imperio fit, fieri neceſſe eſſe: ut annui ſcilicet ma giſtratus, aut aliquo certe non longo tempore definiti, crearen-tur. in eo uero id eſſe incommodi: quod, cum ii plerunque, qui ea, quæ in rep. agenda, ac quò omnia dirigenda conſilia eſſent, tenerent: peracto magiſtratus tempore priuati fierent: no ui uero, ac rerum, quæ gererentur ignari, ſuccederent: præter-mitti multa, ac magno affici remp. detrimento neceſſe erat. ob hæc illi vnum aliquem reip. præfici utile eſſe opinati ſunt: qui ad reipu. gubernacula aſſiduus ſedeat: cæteri munus quisque ſuum exequatur: ille omnia diſponat: & quæ viſa fuerint, im-peret: atque eò curſum dirigat, ubi maxime & ſalutem, & uti-litatem reip. eſſe cognoſcat. neque uero, quemadmodum in re-ge ſuo Lacedæmoniorum reſp. ſucceſſione hoc fieri, ſed ex iis, qui in rep. uerſati eſſent: atque egregii in remp. animi, ac vir-

tutum

tutum omnium ſigna multa dediſſent, ſapientiſſimum eligi uo luerunt. huic autem, ne imperandi dulcedine tranſuerſus ali/ quando rapi poſſet: ita ſuas dixerunt leges: ut cum in ſumma rerum omnium poteſtate ſit: non minus tamen, quam noſtrum quilibet legibus teneatur. maximo igitur conſilio, & alta qua/ dam ſit mente præditus neceſſe eſt: qui in noſtra rep. princeps conſtitutus, quæ ab eo debentur, præſtare, ac recte exequi uo/ luerit. ac cæteris quidem omnibus, qui ciuitatibus ſoli impe/ rant: ſi eas recte adminiſtraturi ſint: multi & magni ſuſcipiendi labores ſunt: ſed quod pro ſua illi uoluntate, omni præſcripto liberi, multa gerere poſſunt: minus id difficile haberi debet. noſtræ reip. Principi ſimul omnia, quæ illis, onera incumbunt: ſimul ſeueriſſimis legibus obtemperandum eſt. quod ſiquis hoc, quod omnium difficillimum eſt, recte geſſerit: non'ne im mortales illi laudes, & diuini honores debentur? quis igitur no ſtrum hunc Principem ſatis pro meritis vnquam laudauerit? qui talis in diuerſiſſimis his rebus inuentus eſt: ut recte prin/ cipatum adminiſtrando, iis, qui in imperio ſunt, quemadmo/ dum adminiſtrari imperia debeant: legibus parendo, priuatis, quemadmodum legibus parendum ſit, propoſuiſſe exemplum videatur. quæ ut ab omnibus cognoſci poſſint: quemadmo/ dum per. X X. hic annos remp. adminiſtrarit: quem ſe prin/ cipem oſtenderit, quo cœpimus ordine perſequemur. Qua tempeſtate Princeps is ueſter creatus eſt: quanquam ne id qui/ dem prætermittendum eſt: maximo illum conſenſu, atq; eodem die, quo ferri ſuffragia cœpta ſunt, quod raro admodum fieri conſueuit, creatum eſſe: neque paruum hoc teſtimonium il/ lius virtutum haberi debet: in refertiſſima ſapientiſſimorum ci uium rep. ne diu quidem dubitatum eſſe: quiſnam præferri o/ mnibus deberet. ſed qua tempeſtate is princeps creatus eſt: bel lum nos cum Baizeto Turcarum rege aliquot iam annos acer/ rimum gerebamus: & cum iam Benedicti Piſaurii clariſſimi ac fortiſſimi uiri ductu meliore loco res eſſe noſtræ cœpiſſent: ac pleriſque hoſtium oppidis eius conſilio, ac militum uirtute captis, repreſſus aliquantum illorum furor videretur: & iam

ſatis oſtenſum, non eos nos eſſe, qui illatas ulciſci iniurias ne/quiremus: non multo poſt de pace agi cœptum eſt. qua tan/dem, diu re ultro citro que agitata, maxima cum dignitate ue/ſtra conſtituta, per plures uobis annos omnia ſecunda euenere. uos pacatiſſimo in ocio, ampliſſimo in imperio maxima cum dignitate agitabatis. Princeps ipſe interea, cum nullæ eſſent in rep. tempeſtates: quæ magnum admodum gubernatoris labo/rem poſcerent: non minoris tamen eſſe artis remp. in pace admi niſtrare, oſtendebat. Hic, ne idem mihi ſæpius dicendum ſit: egregiæ illæ animi dotes, de quibus ante dixi, quæ iam tot an/nos, quibus ille in repu. uerſatus fuerat: omnibus perſpectæ erant: eædem tanto etiam tum in eo maiores uidebantur: quan to iis, qui ad aliquam regendæ reip. partem admittuntur, præ/ſtare totius reip. Principem oportet. per hæc tempora, cum alia ille multa præclare geſſit: tum id maxime: quod, cum eiuſ/modi eſſe omnes reſpu. & inter cæteras noſtram hanc præcipue arbitraretur: ut nihil illis magis cauendum, quam bellum eſſet, nihil magis quam pacem expetendam duceret: hac foueri eas atque ali: neque ſubita aliqua ui, ſed ipſo tempore, atque oc/caſionibus, quæ plurimæ in dies accidunt, augeri oportere: & cum uos hoc illi aſſentiremini: ita id præſtitit: ut cum multa illis temporibus tum ab Italis, tum ab externis regibus, tota Italia bella geſta, multa uariis in locis prælia plurimo ſangui/ne commiſſa, atque omnibus odiis certatum ſit: nemo tamen Ve netis hoſtis fuerit: ſed cum æque ab omnibus colerentur: ut ar bitri illi quidam potius ad componendas inter eos res adhibe/rentur. atque hac quidem ille ita pace fruebatur: ut, cum eam omni ratione perpetuo conſeruandam putaret: animaduerteret tamen, ea nonnunquam tempora incidere, quibus uel neceſſa/rio bellum gerendum ſit. itaque ut periti gubernatores ſolent, qui, quanquam omnia obſeruaturi ſigna ſint: omnem in eo cu ram collocaturi: ut tranquillo mari nauigent: neque ſæuienti/bus ſe uentis committant: quod momento tamen plerunque tempeſtas incidit: iam tum, cum in portu ſunt, omnia præpa/rant: quæ tolerandæ tempeſtati neceſſaria eſſe uideantur. ſic ille

iam tum

iam tum in pace, quæ bello, ſiquod incideret, opportuna eſſent, conſiderabat. qua in re, cum nihil eorum, quæ agenda eſſent, prætermitteret: tum præcipue ærario ac publicis opibus proſpiciendum cenſuit. cum uero ob ingentes, multis quæ geſſeratis bellis factas impenſas, maximo alieno ære urgeri rempublicam, ac tantum deberi ciuibus uideret: ut uel eo, quod illis, dum plene aliquando ſatiſfieret, quotannis pendebatur: prope omnia uectigalia, ac reip. redditus abſumi neceſſe eſſet: omni cura inuigilandum, ut id ratione aliqua diſſolui poſſet, exiſtimauit. eo diſſoluto, tam late patere imperium ueſtrum: tam opimas, tam fertiles regiones ſub ditione ueſtra eſſe cernebat: ut facillimum factu eſſet, maximas uobis diuitias exaggerari: ac tantum non multo tempore in ærarium auri congeri: quantum nullis vnquam bellis, nullis ſumptibus exhauriri poſſet. hanc uos eius ſententiam cum ſecuti eſſetis: ita toto ille animo in eam rem incubuit: eam, ut id fieri poſſet, rationem inuenit: ut breui tempore tanta res, & qua nulla vnquam reipublicæ utilior excogitata eſt, confici poſſe, ac prope iam confecta eſſe uideretur. ſed repens id quod præter omnium expectationem bellum ſubito exortum eſt: ut alia nobis multa detrimenta intulit: ita huic etiam rei fuit impedimento. Secuta ſunt tempora, quæ ſi ex ipſa rerum natura euelli ullo pacto poſſent: non ego præclariſſimi huius uiri, ac ueſtrum omnium laudem, quam maximam proximo hoc bello adepti eſtis, tanti faciendam ducerem: ut non id mihi uotis omnibus exoptandum exiſtimarem. ſimul enim & moleſtiæ, ac calamitates omnes, quibus, his temporibus reſp. affecta eſt, extraherentur. ſed quoniam fieri id non poteſt: non mihi ego, ſi eorum uobis memoriam renouaro: uulnus, quod iam obductum eſt, refricaturus, ſed gloriam potius ueſtram prolaturus, atque hominum ſermonibus propoſiturus uideor. Ac quo ego magis cogito: & res eas, quæ euenere, mecum ipſe conſidero: eo magis fato neſcio quo, cui nullis hominum conſiliis, nulla ui reſiſti poſſet: arma in nos illa concitata, ac tantam ſubito belli molem extitiſſe comperio. quid enim maiores ueſtri, quid uos vnquam

aliud egiſtis? quis ueſtrarum cogitationum omnium alius vnquam terminus fuit? quid ſibi aliud ueſtra vnq̄ uota poſtularunt? niſi ut in pace, atque ocio eſſe, ac ueſtra tranquille perfrui rep. poſſetis. cum multas uos ciuitates, multa regna, ob nimiam imperandi cupiditatem concidiſſe, eam'que ipſam non longiſſime prolatis finibus, ſed moderatione animi terminari poſſe cognoſceretis: ſatis magnas uobis opes, ſatis amplum eſſe imperium putabatis. id uero cum ſola pace diuturnum, ac perpetuum fieri poſſe videretis: omnia ueſtra ſtudia, omnes cogitationes pacis erant. hac iam ab initio altam, ac auctam ueſtram remp. noratis: hac illam in poſterum omnem temporum æternitatem ſuperaturam ſperabatis. atque ideo nemini uos vnquam ultro iniurii fuiſtis: neminem bello laceſſendum, ſed uobis tantum, ac ſociis ueſtris illatas iniurias propulſandas cenſuiſtis. at uero officio cum omnibus ſemper certauiſtis: inita fœdera ſanctiſſime obſeruauiſtis: fidem conſtantiſſime coluiſtis. quibus rebus, cum fieri id deberet: ut omnium maxime ab omni iniuria tuti eſſetis: neque quiſquam non beneuolus uobis eſſet: repentino tamen quodam impetu prope' omnes totius Europæ nationes ad uos tanquam omnium communes hoſtes extinguendos, confluxerunt. multa ego hic mihi iuſtiſſimas ob cauſas ſilenda arbitror: vnum hoc tamen dicam. ſi ulla vnquam ratione fidem aliqua in re non obſtinatiſſime ſeruandam eſſe perſuaderi uobis potuiſſet: facillime hanc a' uobis euitari procellam potuiſſe. ſed uos ne totius quidem orbis imperium tanti faciendum, neque ullam tam extimeſcendam vim, ullum tam formidabile periculum eſſe iudicauiſtis: ut a' fide dimoueri, atque ab officio diſcedere deberetis. hoc uos animo cum per uos etiam eſſetis: quippe qui in obſeruantiſſima officiorum omnium rep. nati, atque educati eſtis: multum tamen ad id conſtantiſſimus uos Princeps ueſter & oratione animauit: & auctoritate confirmauit. maximam igitur ſimul ille, ſimul uos omnes gloriam conſecuti eſtis. ſed magnas, neq; eas tamen culpæ ullius, ſed innocentiæ, & laudis pœnas dediſtis. Cum multi huius reip. ſplendorem, aſſueti ipſi tenebris, ferre non poſſent: atque

ſent: atque extinctum cuperent: alii, qui Italiæ ipſi oppreſſo/
res, ac prædones eſſent, æquabile hoc imperium, hanc per tot
annos conſeruatam libertatem,& odio proſequerentur: & time/
rent, ne ueſtro aliquando exemplo, ac totius Italiae iandiu
extincta libertas reuiuiſceret: nonnulli florentiſſimi, atque opu
lentiſſimi imperii diripiendi cupiditate tenerentur: factum eſt:
ut & in uos omnes inter ſe illi coniurarent: & coniunctiſſimi uo
bis reges, ac ueſtræ ſemper reip. amantiſſimi, ita fictis improbo/
rum delationibus à uobis diſtraherentur: ut arma etiam ſibi in
hanc remp. ſumenda eſſe iudicarent. Hic uero cum uos ſubi/
ta, atque inexpectata re oppreſſi, ueſtras his copias, quæcunq ue
tum repente contrahi potuerunt: opponere cogeremini: acce/
pta illa calamitas eſt: de qua me quæſo Patres opt. ſilere patia/
mini. eiuſmodi enim fuit: ut ſine acerbiſſimo animi ſenſu, ne/
que à me dici, neque audiri à uobis poſſit. hac clade nunciata,
quod tantum animi robur, tanta uis, tanta firmitas eſſe potuit?
quam non tanto incommodo labefactari, ac concidere neceſſe
fuerit? & certe (ut uerum fateamur) trepidatum aliquantum à
multis eſt: multorum animi perturbati ſunt: ciuitas diu paci,
ac proſperis ſemper aſſueta, tanta, & tam repentina rerum o/
mnium mutatione, non commoueri non potuit. ſed admirabi/
lis quædam ueſtri Principis fortitudo,& ſuis ipſa uiribus incon
cuſſa permanſit: & eam uocem emiſit: ea grauitate ueſtri uos
decoris ac dignitatis admonuit: ut erectis omnium animis, ne/
mo unquam in tollerandis aduerſis firmior, quam uos vniuerſi
fuiſtis, inuentus ſit. ſed non hæc ſolum eo tempore in uobis
uirtus enituit. permultæ ſe aliæ, quæ ante latuerant; ut quan/
que difficillima illa tempora exigebant, oſtenderunt. cum
tantam in uos procellam illam, nullo ueſtro merito ſubito exti/
tiſſe uideretis: neque facto ſemel periculo, ſuſtinere eius uim po
tuiſſetis: uel alicui deorum immortalium in uos iræ, uel maio/
ribus quibuſdam uiribus cædendum eſſe ſtatuiſtis: neque quic/
quam, quod ad leniendos hoſtium animos accommodatum
eſſe uideretur: prætermiſiſtis. quanta hæc animi moderatio ha/
beri debet? ſed cum ſæuiores in dies illi, ac ferociores fierent:

iidem uos, cum iam moderatione ueſtra, & deos, ſiqui irati uo/ bis erant, pacatos, & cauſam ueſtram omnibus iam probatam iudicaretis: bellum uobis acerrime, atque omni animorum con tentione, gerendum eſſe decreuiſtis. & id uero ita geſſiſtis: ut cum nihil iam uobis hoſtes, quod aut agere, aut ſperare poſſe/ tis, reliquum eſſe exiſtimarent: tum uos recuperata ui Patauio, his & illam & Tauriſium præſidiis firmaueritis: ut his quaſi fre/ nis quibuſdam hoſtium furori iniectis, cum toto hoc bello in has illi urbes propè quotannis irruerent: omnis ſemper eorum audacia compreſſa, omnes impetus aliò detorti, atque infracti ſint. Sed nihil profecto eorum, quæ à uobis geſta ſunt, mihi æque memorandum videtur: ac prima illa recepta recens Pata/ uio tolerata in ea urbe oppugnatio. centum hoſtium millia fe/ rociſſimis, ac pugnaciſſimis è nationibus, maximo cum tumul/ tu, derepente, tanquam procella quædam ad eam occupandam urbem irruerunt. uobis quidem, & egregii Imperatores ueſtri, & ſelecti, qui aderant, milites ſatis ad eos reprimendos eſſe ui/ debantur. ſed trecentis tamen ego patriciis illis viris, quos, tu/ multu illo trepide nunciato, eò mittendos cenſuiſtis: opportu/ niſſimam uobis urbem potiſſimum conſeruatam puto. atque in iis quidem omnibus, quæ à me dicuntur: cum maxima uo/ bis omnibus, tum uero præcipua quædam ueſtro Principi laus debetur. ille enim rebus omnibus præerat: ille omnium uobis conſiliorum auctor erat. ſed nulla tamen ille in re, quàm hac, quæ à me poſtremo dicta eſt, maiori laude dignus exiſtiman/ dus eſt. recordamini patres optimi, cum uos de patriciis illis Patauium mittendis hortaretur: quæ uerba locutus ſit. Qua/ tuor ſibi eſſe filios dixit: omnes & moribus (niſi patrius ſe amor fallat) & virtutibus ornatiſſimos: ſibi certe iucundiſſimos: eo/ rum tum in omne ſe diſcrimen duos patriæ offerre: nec recuſa/ re & reliquos, & ſe etiam (ſi id res poſcat) pro ſalute reip. de/ uouere. quæ cum maxima omnium acclamatione excepta eſ/ ſent: egregia illa nobilium iuuenum manus hoc exemplo com mota ad auxilium patriæ ferendum, Patauium profecta eſt. hic uero, cum & ipſi illi Principis filii, & reliqui patricii iuuenes

ubique

ubiq; adeſſent: nulli non ſe periculo obiicerent: omnes ultro labores ſubirent: tanta militum ueſtrorum animis alacritas, tantus hoſtium contemptus innatus eſt: ut innumeras illas copias, illam vndique circunfuſam multitudinem, non ſolum ad eam, quam ipſi tuerentur, expugnandam urbem, ſed ne ad congrediendum quidem ſecum acie, parem iudicarent. itaque cum plures ibi dies hoſtes conſumpſiſſent: ſuoſque omnes conatus fruſtra eſſe cernerent: ab incepto deſiſtere, & abire turpiter coacti ſunt. magna hoc facinore apud omnes gentes huic reipu. parta eſt gloria: magna Veneto nomini auctoritas acceſſit: magnæ uero a nobis omnibus noſtro Principi, qui huius facinoris auctor fuit, gratiæ haberi debent. neque uero hac vna in re præclari huius viri auctoritate compulſi multum reip. profuiſtis. ſed, cum plurimis graui hoc bello ſumptibus iam exhauſtum ærarium eſſet: & impendi tamen in exercitus noſtros multa neceſſe eſſet: credo equidem & egregio uos in patriam amore adductos, priuatas in remp. opes contuliſſe: non parum ad id uos tamen aſſiduæ etiam noſtri Principis cohortationes excitarunt. quoties ille in ſenatu, quoties in comitiis ultra etiam ætatis vires magna contentione grauiſſima, hac de re, uerba habuit. factum eſt igitur: ut cum penitus iam acciſas Venetorum res, neque ullum iam ab his diutius exercitum ſuſtentari poſſe, omnes crederent: tum uero tanta ac tam immenſa ſubito opum vis extiterit: ut mare potius huic ciuitati, quo interluitur: quam ullas vnquam reip. diuitias deeſſe poſſe, facillime omnibus perſuaſum ſit. Sed ne id quidem a me ſileri decet: quod, neſcio an iis omnibus, quæ a me hactenus dicta ſunt, anteferendum ſit. quod, cum multos diuturni iam belli tæderet: multorum animi, aduerſis iis, quæ, ut in tam longo bello fieri neceſſe eſt, pleraque acciderant, infracti eſſent: hic ea ſemper in ſententia perſeuerauit: quam uos ſecuti, & maximam admirabilis cuiuſdam conſtantiæ laudem adepti eſtis: & in priſtinam tandem imperii amplitudinem remp. reſtituiſtis. multæ quotidie pacis conditiones uobis proponebantur: ac cum de his ſæpius ageretur: atque in eas nonnulli imbecillitate quadam

animi nimium pacis cupidi, non magna reip. dignitatis ratione habita, deſcenſuri viderentur: cum præter ſenectutem, quæ grauiſſimus per ſe ipſa morbus eſt: aduerſa etiam ualetudine laboraret: ad hanc tamen ille diſſuadendam nec ſatis fidam, nec decoram pacem præſtò ſemper fuit: ſemper ea, quæ reip. dignitas poſceret, locutus eſt. admirantur romanarum rerum ſcriptores Appium illum cæcum, cum illi ad cæcitatem grauis etiam ſenectus accederet: cum de Pyrrhi pace ſenatus conſuleretur: ad eam ſe tamen impediendam deferri iuſſiſſe. nos de hoc ſilebimus? qui in ſumma itidem ſenectute, impeditiore etiam morbo quam haberi cæcitas debeat, penè confectus, non ſemel, ut Appius, ſed & hanc ad rem ſæpius affuit: & aliis omnibus, quæ de rep. agerentur, rebus, toto hoc decennio ſemper interfuit. profecto nihil eſt patriæ charitate præſtantius. ea vna omnem illius morbi vim repellebat: omnes ſenectutis moleſtias abſtergebat. Hic uero, cum ille magnam quandam animi vim oſtenderet: nihil cuiquam prius, nihil potius reipu. dignitate eſſe debere diceret: pericula & labores omnes, mortem ipſam denique bono cuilibet potius ſubeundam: quam ullam vnquam pati reip. turpitudinis maculam inſpergi: turpi pace ſuſcepta, nulla vnquam re deleri hanc labem poſſe: fortunam reip. mutari poſſe, rerum omnium continuas mutationes eſſe: ſperandum ex iis, quæ pertuleramus aduerſis eſſe, iam iam adeſſe, ut noſtræ res in melius uerterentur: nunquam reip. ad tolerandum bellum defuturas opes: deos etiam immortales, ciuitati, quæ tam pie eos ſemper coluiſſet, non defuturos: cauerent modo, ne ignominiæ notam aliquam reip. inurentes, deorum ab ſe animos, qui illam tutarentur, auerterent. Hæc cum ille commemoraret: uos ei patres optimi ſemper aſſenſi bellum potius cum dignitate reipu. uobis gerendum, quam turpi pace quieſcendum ſtatuiſtis. neque uero eſt, quod huius uos ſententiæ pœnitere poſſit. nam non longo interiecto tempore opulentiſſimus ac potentiſſimus Gallorum rex, qui ſemper antea coniunctiſſimus huic reip. fuerat: ac multas uobiſcum neceſſitudinis cauſas habebat: cum falſis ſe maleuolorum ſermonibus

ab amicitia

ab amicitia ueſtra, quam fidiſſimam ſibi ſemper expertus eſſet: auulſum videret: occultis in ſe illorum odiis ac fraudibus cognitis, id uobiſcum fœdus iniit: ut quod interceſſerat diſſidium, reintegratio amoris quædam (quod nonnunquam fieri conſueuit) fuiſſe videretur. is ita exercitu paratiſſimo, ita omni uobis auxilio præſtò fuit: ut tantis viribus additis, quæ violenta uobis illa proximi belli tempeſtas abſtulerat: ea propè omnia intra paucos dies in poteſtatem ueſtram redacta ſint. Tum uero, cum ſatiſfactum iam dignitati ueſtræ iudicaretis: atque æqua iam tandem uobis pax afferretur: nullis uos ſumptibus, nulli rei parcendum eſſe, dum ea fieret, cenſuiſtis. quam cum item ad rem conficiendam omnem operam amiciſſimus uobis rex, omne ſtudium contuliſſet: factum eſt, ut ſub induciarum nomine, pax ſit uobis firmiſſima conſtituta. Sed quoniam commemorandis iis, quæ cum omnium ueſtrum laude coniuncta eſſe, & ad remp. pertinere viſa ſunt, longior fortaſſe fui, quàm ut plura iam à me hoc tempore dici poſſint: multa, quæ mihi ipſe dicenda propoſueram, prætermitti neceſſe eſt. ſed & ſatis ex iis tamen, quæ dicta ſunt: qualis hic fuerit, quàm diuinus quidam uir haberi debeat, cognoſci poteſt. quam enim è præclariſſimarum illi virtutum cœtu, quæ aut ſolæ, aut certe maxime in homine laudandæ ſunt: defuiſſe dicemus? profecto ſiquis eum iam inde ab adoleſcentia penitus inſpicere, tum quæ ab illo, & in prouincialibus, & in urbanis magiſtratibus geſta ſint, quemadmodum denique principatum adeptus, tum tranquillis, tum omnium, quæ nobis vnquam inciderunt, difficillimis temporibus, remp. adminiſtrarit, conſiderare uoluerit: nihil in hoc, eorum, quæ in magnis ac præclaris uiris admirari conſueuimus, deſideratum eſſe cognoſcet. ſed ne eorum quidem, quæ aut à natura, aut à fortuna hominibus dari ſolent, quicquam illi admodum defuit. quæ quanquam nulla ratione cum animi bonis, de quibus iam abunde diximus, conferenda ſunt: eiuſmodi tamen ſunt: ut nec ſolam ad beate viuendum uirtutem ſufficere, nec ſine his fœlicitatem illam, quam omnes appetunt: conſequi quenquam poſſe, præclariſſimi etiam, ac ſapientiſſimi

homines exiſtimarint. Ego quidem quanquam nihil a diis immortalibus humano generi virtute maius aut præſtantius datum arbitror: non parum tamen ex his etiam eorum in nos beneuolentiam declarari puto. quod ſi ita exiſtimandum eſt: quis vnquam diis immortalibus carior Leonardo fuit? quis eorum muneribus ornatior? præclariſſima in ciuitate, maxime nobili, atque illuſtri ortus genere, & egregia quadam forma fuit: & honeſte partis diuitiis abundauit: & ita proſperos rerum omnium ſucceſſus habuit: ita ſemper illius virtutes fortuna comitata eſt: ut nihil vnquam optarit: quod non ſit cumulatiſſime conſecutus. omnes in optime conſtituta rep. honorum gradus adeptus, atque illius demum Princeps creatus, in eius adminiſtratione ad extremam uſque ſenectutem vixit. acceſſit ad hæc, quod & rarum admodum, & difficillimum haberi ſolet: ut & plures liberos, & egregiæ omnes probitatis procrearet. e quibus, cum primariis ciuitatis viris in matrimonium filias collocaſſet: & Hieronymo item e filiis uxorem deſpondiſſet: quod magnæ cuiuſdam fœlicitatis eſſe creditur: & nepotes, & neptes, & ex his & pronepotes, & proneptes vidit. ſed, ut hoc fœliciſſime illi contigit: ita id non licuit: ut omnes ſibi ſuperſtites filios relinqueret. nam ultima iam in ſenectute conſtitutus, cum ad id uſque tempus incolumes omnes fuiſſent: importuna morbi vi, altero ab hinc anno Bernardum amiſit: quo ingenio? qua comitate? quantæ ſpei iuuenem? non leuius ego huius morte illatum patriæ, quam patri uulnus puto. quis hic uir? qualis ſenator? quantus in rep. adminiſtranda fuiſſet? ſed iniqua illum fortuna nobis inuidit. At quanto id tibi optime ac miſerrime omnium iuuenis fœlicius cecidiſſet: ſi, cum ad tuendam Patauium cum Aloyſio fratre, & inuicto illo noſtræ iuuentutis flore profectus, glorioſa pro patria arma ferres: ac nulla tibi in re parceres: omni te diſcrimini opponeres: tum hoſtium tibi telis occumbere, ac ſpecioſiſſimam pro patria mortem obire, licuiſſet. Acerbiſſima hac præſtantiſſimi iuuenis morte, cum nemo tota in ciuitate eſſet: qui non ingemiſceret: qua eam conſtantia pater tulit? eadem, qua tot ante patriæ calamitates

tulerat.

tulerat. non magis hac fortunæ iniuria deiectus, quam' ſecundis vnquam ullis rebus, quæ' plurimæ illi acciderant, ſublatus eſt. ut mihi dii immortales extremum hoc illius, quem paulo poſt in ſuas ſedes, ubi ueram vitam viueret: ac perpetuo ſecum æuo frueretur: uocaturi erant: virtutis periculum feciſſe videantur. atque hoc quidem illi e' filiis incommodum illatum eſt. quantas uero, & quam' magnas ex his eum uoluptates percepiſſe arbitramini? quantas fortaſſe nemini unquam contigiſſe credendum ſit. quaſi rarum, ac ſolum prope' quoddam fœlicitatis exemplum, Metellus celebratur: quod, cum quatuor illi eſſent filii: eorum unum praetorem, tres conſules, atque ex his vnum cenſorem, duos triumpho inſignes vidit. Magnum profecto' Metelli patris gaudium fuiſſe arbitrandum eſt: cum ea filios, quæ ampliſſima in ciuitate eſſent: conſecutos intueretur. neque tamen tam ego illum lætatum puto, quod hos ad eos delatos honores videbat: qui, quanquam maximi, quod in populi tamen manu ſunt: mandari plerunque etiam indignis ſolerent: quam' quod eiuſmodi eſſe illos cognoſcebat: ut digni eſſent, quibus ſumma omnia tribuerentur. Hoc uerum demum gaudium eſt: eas in filiis virtutes aſpicere: ut nullus non illis honos debeatur. quæ ſi ita ſunt: ne hac quidem in re, ut alia omnia prætermittantur: minor noſtro Principi quam' Metello fœlicitas contigit. cum enim quatuor itidem huic eſſent filii: cui tot vnquam uirtutibus æque omnes ornatos intueri conceſſum eſt? ſed & iis etiam, quæ merebantur, dignitatis præmiis honeſtatos, & nullis non honoribus auctos uidiſſet: ſi noſtri Principis filiis uiuo patre magiſtratus petere per leges liceret. & ſibi tamen id ille polliceri potuit: fore, ut, cum ipſe exceſſiſſet, nullum eſſet in hac rep. virtutis præmium, quod illis, cum id a' uobis peterent, negari poſſet. & uiuens etiam Laurentium filium, ne hoc ſibi vnum defuiſſe queri poſſet: cum ea tempora incidiſſent: ut is legibus ſolueretur: in proximum poſt ſe dignitatis gradum ſublatum uidit. Cum uero optatiſſimum eſſe parentibus ſoleat, quamſimillimos ſibi naſci filios: cui hoc vnquam benignius, quam' noſtro Principi

conceſſum eſt? atque ego non de hac tantum corporis, ſed multo de illa magis, quæ in animo conſpicitur, ſimilitudine loquor. qua in re ita, & inter ſe & patri ſimiles huic filii contigerunt: ut facillimum fuerit in omni uirtutum ac morum optimorum genere, & in patre filios, & in filiis patrem, & in fratribus etiam fratres agnoſcere. quæ, quamuis ita ſint, neſcio quo pacto tamen magis omni in re in Laurentio conſpici imago patris poteſt. quem quidem ego cum intueor Patres optimi, non uideo cur Leonardum nobis ipſum ereptum queri poſſimus. en eadem oris lineamenta aſpicere, eandem uerborum grauitatem audire, iiſdem omnibus uirtutibus frui licet. hanc ille egregiam & animi & corporis ſui effigiem nobis reliquit, multo certe iis omnibus anteferendam, quas plurimas Romani ſibi quondam Imperatores ad propagandam ſui memoriam, ubique gentium collocarunt. ob hanc ego quidem etiam cauſam, minus illi moleſtam fuiſſe mortem puto: quod cum ipſe patriæ eriperetur, & in cæteris tamen filiis ſimillimam ſui imaginem, & in Laurentio ipſum quaſi ſe ſibi ſuperſtitem relinqui reip. conſpiciebat. Sed cum tam multa deorum immortalium benignitate noſtro Principi contigerint: ut nihil propè optari à quoquam poſſit: quod non ad hunc abunde delatum ſit: una fortaſſe ualetudo non benigniſſime ei conceſſa eſſe uideri queat. nam neque in iuuentute magnis quibuſdam corporis uiribus, & infirma, atque affecta morbis ſenectute fuit. ſed qua illi in parte naturæ munus defuit: in hac ſibi ipſe (quod multo eſt præclarius) animi uirtute præſtò fuit. nam eam temperantiam adhibuit: ita omnes ſemper, quæ corpori officerent, uoluptates neglexit: ut in hac imbecillitate tamen ad nonageſimum propè uſque annum, quod ne robuſtiſſimis quidem ſæpe accidit: uitam produxerit. maior profectò ex hac illi uirtute laus debetur: quàm ſi illi, uel ipſum illud Milonis Crotoniatæ robur à natura contigiſſet. atque in hac quidem re Patres optimi magnum quiddam eſt: quod noſtro à nobis omnibus Principi debeatur. ab eo enim tempore, quo proximo hoc maxime ſæuiente bello, grauiſſimo penè morbo oppreſſus eſt: quicquid ad priſtinam

illam

illam prorogandæ uitæ diligentiam addidit: quæcunque, ut ui/
ueret, paſſus eſt: quæcunque fecit: ea omnia ſingulari illius
quodam in remp. amore facta eſſe, exiſtimandum eſt. neque ul/
la in re magis quam' cara illi eſſet patria, cognoſci potuit. quid
enim? deſiderio' hæc illum uiuendi feciſſe arbitramini? quid
erat? cur tantopere in uita diutius eſſe uellet? tot iam annos ui/
xerat: ut, quod in omni re fieri conſueuit, ſatietatem iam tum
illum uitæ quandam cepiſſe credendum ſit. cum ex recentibus
patriæ incommodis dolorem acceperat: ut ægerrime illius ſe ſu
pereſſe calamitati paſſus ſit. cum omnes etiam tum filios inco/
lumes haberet: atque omnia prope' adhuc illi ſecunda in pri/
uatis rebus fuiſſent: magis erat ut uereretur, ne uiuendo quic/
quam, quod nollet, aſpiceret: quam' ut lætius quippiam ſpe/
randum eſſet. ad hæc, quæ illi iam eius uitæ cupiditas eſſe po/
terat: quæ eo' iam uenerat: ut nihil aliud quam' grauiores quo/
tidie morbos, & aſſiduos ex his dolores, ac cruciatus expectā/
re poſſet. quo' hæc ergo tam diligens tuendæ uitæ cura? quo'
hæc uiuendi cupiditas? cum uideret, ſi media ipſe in tempeſta/
te ereptus, tantis in fluctibus remp. reliquiſſet: fore, ut uel eo
uno, quod diu in ſubſtituendo gubernatore occupata futura
erat: multa illi inferri detrimenta poſſent: omnia ſibi perpetien
da eſſe cenſuit: ut, dum eam in tranquillo ſiſteret: cum ſibi iam
ſatis uixiſſet: patriæ certe, cui non minus uiuendum eſſe cogno
ſceret: uitam proferret. Non minores huic igitur gratiæ a' no/
bis habendæ ſunt: quod patriæ utilitate permotus, in uita eſſe
ſuſtinuerit: quam' ab aliis quondam ciuitatibus iis ſunt habitæ
qui uitam pro patria reddiderunt. eorum enim nonnulli ne
morte quidem illa quicquam profuerunt. hic tantum uita pro/
fuit: ut eius potiſſimum conſilio, quod nulla illi unquam ætas
debilitauit: ſed ſemper auctius factum eſt: & plurima proximo
hoc bello præclare a' uobis geſta, & in tuto demum remp. col/
locatam putem'. Quod ſi aliqua in morte etiam fœlicitas eſſe
exiſtimanda eſt: quæ certe eſt: quis in hac illo fœlicior unquam'
fuit? cui quidem eo ipſo, quo optauerat, tempore, erepta iam
e' belli fluctibus rep. & ea firmiſſima in pace conſtituta, mori

contigit. quin id etiam credendum eſt, nullo illum cum dolo/re deceſſiſſe. neque enim eundem in omni morte doloris ſenſum eſſe exiſtimandum eſt. nam cum omnia, quæ natura fiunt, cum uoluptate fiant: ac, quoniam nati mortales ſumus, certus qui/dam terminus, quo moriendum nobis ſit, natura ſit conſtitu/tus: mortem illam, quæ natura contingit, ut non contendam, cum uoluptate eſſe: ſine dolore certe eſt. ſit illa acerba pueris: ſit iis, qui in iuuentute ſunt: quos è uita, tanquam immatura ex arboribus poma, ui quadam auelli neceſſe eſt. ſenes certe, quibus iam ſua maturitas aduenit: quod ſenſim his ſine ſenſu uita ſurripitur: paulatim deficiunt: ac ſine ullo dolore, ſua qua/ſi ſponte extinguuntur. quæ cum ita ſint: nunc demum eſt: cum peracto iam totius uitæ curſu, & beatum hunc, & fœliciſ/ſimum fuiſſe, affirmare poſſimus. Quamobrem, ut ad id iam ueniam, quod mihi poſtremum faciendum eſt: & ad lenien/dum hunc, quem in uobis omnibus intueor, mœrorem aliquid à me dicatur: nõn uideo Pat. optimi, cur illius mortem, qui o/mnes uitæ actus fœliciſſime peregerit, tam moleſte uobis feren/dam putetis. non infinitum nobis quoddam uiuendi curricu/lum propoſitum eſt: ſed ſuis & carceribus, & metis terminatum. ac fortaſſe medio quempiam è curſu abripi dolendum ſit: quod quis omni fortiſſime decurſo ſpatio, & ad metas peruenerit: & promiſſa uirtuti præmia conſecutus ſit: ſi illi amici haberi uolu/mus: lætari certe debemus. at ei, qui recte, ac cum uirtute ui/xerit, pro imbecilli hac mortalitate, immortalem, ac fœliciſſi/mam à ſuperis poſt mortem uitam dari, cum omnes ſemper o/mni tempore homines crediderunt: tum nos præcipue, quibus à Deo Optimo Maximo uerum ad cœlum iter oſtenſum eſt: ſine ulla dubitatione affirmare debemus. quod ſi hoc illi contin/gere potuiſſet: ut nunc morti ereptus, reliquo omni tempore nunquam moreretur: non tamen uos hoc illi optare debuiſſetis. quid enim? miſera illa inter tot hominum calamitates immorta/litas, cum fœlici hac inter deos, & bonis omnibus refertiſſima, quam adeptus eſt, immortalitate conferri poſſet? tantum abeſt, ut id exiſtimem: ut ſi illa etiam nobis non ſit propoſita: magis

tamen

tamen optandum arbitrer, ex aſſidua hac humanæ uitæ iacta/tione aliquando eripi: quam' uel perpetuo in ea uerſari. quare omni iam dolore abiecto, illum potius imitari, & quæ ille conſecutus eſt, a' diis uobis immortalibus optare debetis. Sed hæc in uniuerſum omnibus dicta ſint. Vobis uero præclariſſimi optimi Principis filii, quæ a' me conſolatio adhiberi poteſt? pri/uari patre nemini non graue eſt: tali patre priuari, talibus, ac tam piis, quales uos eſtis, filiis grauiſſimum. neque fieri ullo pacto poteſt, neque id natura concedit, ut non maximo dolo/re afficiamini. ſed profecto', ſi ipſa hæc eadem, & quo patre na/ti, & quales uos ſitis, conſiderare uolueritis: omnem a' uobis doloris impetum fortiſſime reiicietis. quam' forti pater animo Bernardi filii mortem tulit? qua conſtantia tot longe illi filii morte grauiores patriæ calamitates? at paternam hanc uirtutem uos præcipue præſtare conuenit. & hi uero uos eſtis: hæ iam in uobis uiſæ uirtutes ſunt: ut animi fortitudinem, quæ maxi/me uiros decet: uobis deeſſe turpiſſimum futurum ſit. quam ne in uobis deſiderare uidear: omittenda mihi hæc omnis oratio/nis pars uidetur. & uos potius ad tam egregium imitandum patrem cohortandi. ſed & eam etiam orationem ueſtra mihi uirtus eripuit. quid enim uos incitem? qui ita in curſu eſtis: ut non illius modo ueſtigiis inſiſtatis: ſed & omnibus iam eum uirtutibus æquaueritis: & ſi ulla id fieri ratione poteſt, etiam ſuperaturi eſſe uideamini. Quamobrem uos quidem quo' cœ/piſtis, pergite: & quæ in uobis ſunt, præſtate: cætera, quæ pa/tri conceſſa ſunt, pro uirtutibus uobis ueſtris a' diis immorta/libus euenient.

M. D. XXI.

XXV. IVNII.

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMANUELE

ANDREAE NAVGERII PATRICII VENETI LVSVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Aſpice magna Ceres tibi quos ſemente peracta
  Ducimus agreſtes, ruſtica turba, choros.
Tu face, ne nimio ſemen putreſcat ab imbre:
  Neu ſulcos rapido frigore rumpat hyems.
Neu ſterilis ſurgat ſylua infelicis auenæ:
  Et quæcunque bonis frugibus herba nocet:
Neu terræ proſtrata animoſi flatibus euri
  Decidat: aut denſa grandine læſa ſeges:
Neu direpta auidæ rapiant frumenta uolucres:
  Monſtra'ue, quæ terræ plurima ſæpe ferunt.
Sed quæ credidimus bene cultis ſemina campis:
  Vberius largo fœnore reddat ager.
Sic erit. interea niuei carcheſia lactis
  Fundite, & annoſo mella liquata mero.
Ter'que ſatas circum', felix eat hoſtia, fruges:
  Cæſa'que mox ſanctos corruat ante focos.
Nunc ſatis hæc. poſt meſſem alii reddentur honores:
  Et ſacras cingent ſpicea ſerta comas.

Auræ, quæ leuibus percurritis aëra pennis,
  Et ſtrepitis blando per nemora alta ſono:
Serta dat hæc uobis: uobis hæc ruſticus Idmon
  Spargit odorato plena caniſtra croco.
Vos lenite æſtum, & paleas ſeiungite inanes:
  Dum medio fruges uentilat ille die.

Ille tuus Pan montiuage uenator Iólas
Suetus in audaces cominus ire feras:
A quo & adhuc rictus'que ſuum, exuuias'que leonum
Sacra tibi agreſtis munera pinus habet:
Nunc iam annis grauis hæc deuicti cornua cerui
Dedicat, imbelli congrua dona ſeni.
Cum tamen herculeæ facta inter fortia clauæ
Is quoque ſit laudem uiſus habere labor.
Tu Diue hæc inter uiridis decora illa iuuentæ
Suſcipe: ne'ue illis eſſe minora puta.

Hanc uitem, multa quæ ſemper fertilis uua
Haud unquam' domini fallere uota ſolet:
Nunc etiam large florentem, conſecrat ipſe
Vineti cultor Damis Iacche tibi.
Tu face Diue tua hæc ſpem non fruſtretur: & huius
Exemplo fructum uinea tota ferat.

Longius a' pecore errantem per deuia taurum
Dum ſequitur nemorum per iuga longa Lycon:
Errantem ſcopulo capream conſpexit ab alto:
Continuo certo deiicit hanc iaculo.
Mox etiam catulos ſola ſub rupe iacentes
Inuenit: hos Crocali donat habere ſuæ.
E' caprea in uiridi ſtatuit conuiuia luco:
Addidit & ueteris pocula multa meri.
Quod reliquum eſt, Pan ſemicaper cum cornibus ipſis
Suſpenſum e' pinu hac tu tibi tergus habe.

Quod tulit optata tandem de Leucade Thyrſis
Fructum aliquem: has uiolas dat tibi ſancta Venus.
Poſt ſepem hanc ſenſim obrepens, tria baſia ſumpſi:
Nil ultra potui: nam prope' mater erat.
Nunc uiolas, ſed plena feram ſi uota: dicabo
Inſcriptam hoc myrtum carmine Diua tibi.
Hanc

Hanc Veneri myrtum Thyrſis, quod amore potitus
  Dedicat, atque una ſe'que ſuos'que greges.

Et quercum, & ſyluam hanc ante omnia Thyrſis amabit:
  Et certo feret his annua uota die:
Dum poterit memor eſſe, quod hac primum ille ſub umbra
  Vltima de cara Leucade uota tulit.

Venator celerem mœrens Augona Melampus
  Confoſſum rapido dente ferocis apri:
Hac illi in ripa tumulum, frondente ſub umbra,
  Erigit: hoc ipſo concidit ille loco.
Non impune quidem prædo ſceleratus abiuit:
  Procubuit iaculis cæſus & ore canum.
Tu tamen è cunctis canibus præſtantior Augon,
  Fide Augon, ſyluis qui modo terror eras:
Tu dilecte iaces. ſed ab alta hac faſcia pinu
  Millus'que, & millo uincula iuncta ſuo:
Quin deciſa feri ceruix tibi pendeat hoſtis:
  Sint'que una ex animo ſigna dolentis heri.

Et gelidus fons eſt: & nulla ſalubrior unda:
  Et molli circum' gramine terra uiret:
Et ramis arcent ſoles frondentibus alni:
  Et leuis in nullo gratior aura loco eſt:
Et medio Titan nunc ardentiſſimus axe eſt:
  Exuſtus'que graui ſydere feruet ager.
Siſte uiator iter: nimio iam torridus æſtu es:
  Iam nequeunt laſſi longius ire pedes.
Accubitu langorem, æſtum aura, umbra'que uirenti,
  Perſpicuo poteris fonte leuare ſitim.

Ante canes omneis paſtori carus Amyntæ
  Nuper ab illyrico littore miſſus Hylax,
Dum ſolitas agit excubias, & ſepta tuetur:

Nec uigilant ſocii cætera turba canes:
Qua rapidus ſe ſe media inter ſaxa Timauus
Mergit: & inde iterum proſilit amne nouo:
Ille quidem ſæua uitulos tutatus ab urſa eſt:
Ipſe ſed ingenti uulnere cæſus, obit.
Conſtituit uiridi tumulum de cæſpite Amyntas:
Hæc uoluit raram præmia habere fidem.
Mœſta gemunt armenta: mali fures'que, lupi'que
Extincto hoc ſibi iam cuncta licere putant.

Dat Cereri has Teleſon ſpicas, hæc ſerta Lyeo,
Hæc niuei lactis pocula bina, Pali.
Pro quibus arua Ceres, uites fœcundet Iacchus:
Sufficiat pecori pabula læta Pales.

Cum primum clauſo pecus emittetur ouili:
Vrbs mea Leucippe cras adeunda mihi eſt.
Huc ego uenalem'que agnum, centum'que, Chariclo
Ipſa mihi mater quæ dedit, oua fero.
Afferri tibi uis croceos, niueos'ue cothurnos?
An'ne colum, qualem nata Lyconis habet?
Ipſe feram quæ grata tibi. tu baſia iunge:
Gaudia Leucippe nec mihi grata nega.
Cras, ubi nox aderit, odioſæ elabere matri:
Has'que inter corylos ad tua dona ueni.

Illi in amore pares, uicini cultor agelli
Thyrſis, cum'que ſuo Thyrſide fida Nape.
Ponimus hos tibi Cypri immortales amaranthos:
Lilia'que in ſacras ſerta parata comas:
Scilicet exemplo hoc, nullo delebilis æuo
Floreat æternum fac dea noſter amor.
Sit purus, talis'que utriusque in pectore candor:
In foliis qualem lilia cana ferunt.
Vt'que duo hi flores ſerto nectuntur in uno:
Sic animos

Sic animos nectat una cathena duos.

Candida Niconoe uiduæ ſpes una Terillæ
  Montiuagas iaculo figere certa feras,
Hunc tibi ſyluipotens arcum Latonia ponit:
  Atque hæc in pharetra condita tela ſua.
Illam cara parens tenero ſociauit Icaſto:
  Ignotíque iubet iura ſubire thori.
Tu dea, ſi ſyluis ægre diſcedit ab altis:
  Si lacrimans cœtus deſerit illa tuos:
Tu bona ſis, felix'que illi: tu numine dextro
  Optata lætam fac dea prole domum.

Quæ duo fert collis fœcundi uinitor Acmon
  Expreſſi primum cymbia plena meri:
Hæc auidis muſti ſatyris, muſti'que parenti
  Dat iucunde tibi uitis Iacche ſator.
Illi illæſa ſuis linquant uineta rapinis:
  Tu tua fac largis auctibus uua fluat.

Has Vulcane dicat ſyluas tibi uillicus Acmon:
  Tu ſacris illas ignibus ure pater.
Creſcebant ducta è Stati propagine ſyluis:
  Iam'que erat ipſa bonis frugibus umbra nocens.
Vre ſimul ſyluas: terra ſimul igne ſoluta
  Fertilior largo fœnore meſſis eat.
Vre iſtas, phrygio nuper mihi conſita colle
  Fac pater à flammis tuta ſit illa tuis.

Iam telas, calathos'que, omnes'que peroſa labores,
  Quos uitæ quæſtus pauperioris habet:
Palladio radium cum templo appenderet Eufro:
  Iam'que ſequi Venerem conſtituiſſet: ait.
Hactenus ò mihi culta uale dea: & hæc tua multi—
  Inſtrumenta tibi plena laboris habe.

Iam tua perpeſſam dudum mala, lenis habebit:
Adiunget'que ſuo me Cytherea choro.
Nec mirum, quam prætulerit phryx arbiter: a' me
Si prælata tibi nunc quoque Cypris erit.

Dum furit Alcippes forma Nonacrius Almo:
Crudeli demum tabe pereſus obit.
Almo capripedi non impar arundine Pani,
Quo nullus nymphis gratior Arcas erat.
Spargite odorato paſtores flore ſepulchrum:
Et ſimul infuſum lac'que merum'que fluat.
Non iacet ille ſub hac (ut uos male creditis) ulmo:
In nemus Idalium tranſtulit alma Venus.
Hic Veneris paſcit'que greges, cantat'que: canentis
Vna' aſtant charites uerſibus: aſtat amor.
Quin etiam hunc paphii nymphe non ultima cœtus
Deperit: & parilis feruor utrunque tenet.
Nimirum felix Almo: modo perfida uirgo
Aſpera ſæuitiæ det documenta ſuæ.
Paſtoris pereat ſuccenſa informis amore:
Reſpuat aſſiduas ſurdior ille preces.
Præbeat hinc ſæuis tam dura exempla puellis:
Formoſa ut faſtus diſcat habere modum.

ACON.

Candida nympha olim, & Pani dilecta lyceo
Crinibus, & culto conſpicienda ſinu:
Nunc uox, flebilibus quæ ſemper mœſta querelis
Deſertos ſcopulos, deuia'que antra colis:
Salue Echo officioſa. tibi ſub rupe cauata
Ipſe ego lanigeri ductor Acon pecoris
Conſtituam umbroſum frondenti ex ilice lucum:
Mollia'que ex hedera ſerta uirente feram.
Tu leuibus allecta modis ſyluestris auenæ
Excipis

Excipis e' ſummo carmina noſtra iugo:
Tu quoties querimur, duros miſerata dolores
Neſcio quid triſti flebile uoce gemis.
Nec mirum, quod tu lacrimis mouearis amantum:
Perdidit infelix te quoque durus amor.
Ah miſera, ipſa quidem & ſtrophio ſubnectis olenti,
Et longa molles excolis arte comas.
Ipſe puer cultus, ipſe omnes odit amores:
Inſequitur'que uagas per iuga ſumma feras.
Quin humiles addis uoces: & uerba precantis
Effugit: atque omnes negligit ille preces.
Siſte gradum immitis, non te uiolenta leæna,
Non curuo ſequitur dente timendus aper:
Sed quæ candenti facie, niueis'que papillis
Vel magno poſſit nympha placere Ioui.
Hæc aget & celeres tecum per ſaxa lacænas:
E'que ſuis tendet retia rara plagis.
Siſte gradum immitis, & quas nunc tendis ad undas
Effuge: cauſa tuæ fons erit ille necis.
Heu miſerande puer, tales ten ſoluere pœnas?
Ten decuit tam crudelia fata pati?
Magna parens, quæ cuncta leues producis in auras:
Tota'que diuerſo germine picta nites:
Quæ paſſim arboribus, paſſim ſurgentibus herbis
Sufficis omnifero larga alimenta ſinu:
Excipe languentem puerum, moribunda'que membra:
Aeternum'que tua fac dea uiuat ope.
Viuet, & ille uetus zephyro redeunte quotannis
In niueo candor flore perennis erit.
Tu mecum ſocias Echo coniunge querelas:
Et percuſſa nouis fletibus antra ſonent.
Crudelis Telayra, meos quid ſpernis amores:
Quid miſeras ſurda deſpicis aure preces.
Hei mihi nulla ouium tangit me cura mearum:
Ex quo me iſte tuus perfida torret amor.

It miſerum pecus: & ſeri ſub ueſperis umbras,
Per ſe ipſi redeunt in ſua tecta greges.
Nec mihi iam niueo complent mulctralia lacte:
Denſa'que permiſſo uellere terga gerunt.
Quin etiam aucupii ſtudium, quo clarus habebar:
Languenti penitus excidit ex animo.
Ite leues paſſim ſyluis impune uolucres:
Cuncta nouus noſtra e' mente fugauit amor.
Ocia agunt pedicæ, & lento lita uimina uiſco
In tenebris amites, nexa'que lina iacent.

DAMON.

Vos mecum e' uitreis nymphæ Naucelides antris,
Vos mecum uiridi paulum conſidite in herba:
Atque hoc, quem canimus, dignum concedite carmen.
Sic uobis patrias circum' uernantia ripas
Prata, neque hybernis niuibus uiduata, neque æſtu,
Sufficiant uarios in ſerta nitentia flores.
Quis dolor o' ſyluæ, quæ uos o' prata tenebat
Mœſtities? quanto ſqualebant omnia luctu?
Cum ferus e' gelidis deſcenderet alpibus hoſtis
Aſſidue: & Latias in prædam uerteret oras.
Tum (reor) inuita creuerunt pabula terra:
Inuitæ e' denſis ceciderunt frondibus umbræ.
Quippe abigi raptas pecudes, paſſim'que uidebant
Paſtorum rapidos tectis inuoluier ignes.
Ipſi etiam hyrcipedes fauni, ſatyri'que bicornes,
Ipſæ etiam in ſolos nymphæ fugere receſſus:
Et ſe ſe ignotis occultauere latebris.
Et furor is fines prope iam peruaſerat omnes:
Iam'que fugæ deerat nobis locus: undique ſæuos
Cernere erat latis hoſteis diſcurrere campis.
Nulla usquam tam ſecretis luſtra abdita ſyluis,
Nulla aditu eſt tam difficili, tam'que inuia rupes:

Quo'

Quo' non ſæpe greges ſubitis incurſibus acti
Feſſa reclinarint in nudo corpora ſaxo.
Et tamen hinc etiam crebri eiecere tumultus.
Inſuetæ'que maris pecudes (miſerabile uiſu)
Qua pelagi mediis iter intercluditur undis:
Adriaticos uidere ſinus: & littore curuo,
Pro uiridi cytiſo, pro molli graminis herba,
Et ſpinis paliuri, & acuta carice paſtæ
Potarunt ſalſas nitidis pro fontibus undas:
Et ſæpe irati timuerunt murmura ponti.
Quod ſi non nouus ex alto demiſſus olympo
Hanc cladem noſtris deus auertiſſet ab oris:
Auſoniis eſſet nullus iam paſtor in agris.
Nos miſeri patria extorres, rerum omnium egeni
Ah dolor, externas longe erraremus ad urbes.
Hic nobis dulces ſaltus, hic paſcua nota
Reſtituit: tuti'que inquit iam paſcite tauros:
Iam ſolitas tuti collo ſuſpendite auenas:
Et deſueta diu reſponſent carmina colles.
Ergo omnes, ueluti & Phœbo, Pani'que quotannis
Paſtores certis ſtatuent tibi ſacra diebus
Magne pater: noſtris'que diu cantabere ſyluis.
Te rupes, te ſaxa, cauæ te maxime Iuli
Conualles, nemorum'que frequens iterabit imago.
At uero in noſtris quæcunque in ſaltibus uſquam
Quercus erit: ut quæque ſuos dant tempora flores:
Semper erit uariis ramos innexa coronis:
Inſcriptum'que geret felici nomine truncum.
Tum quoties paſtum expellet: paſtas'ue reducet
Noſtrum aliquis pecudes: toties id mente reuoluens,
Vt liceat factum eſſe tuo pater optime ductu:
Nullus erit, qui non libet tibi lacte recenti:
Nullus erit, qui non teneros tibi nutriat agnos.
Quin audire preces niſi dedignabere agreſtes:
Tu noſtra ante deos in uota uocaberis omnes.

Ipſe ego bina tibi ſolenni altaria ritu
Et geminos ſacra è quercu lauro'que uirenti
Vicino lucos Nauceli in littore ponam.
Hic ripa paſſim in molli uiridante ſub umbra,
Vere nouo dum floret ager: dum germinat arbos:
Dum uario reſonant uolucrum nemora auia cantu:
Annua conſtituam feſtis conuiuia ludis.
Ductores pecudum hic omnes, ruris'que coloni
Contendent iaculo, & rapidi certamine curſus:
Horrida'que agreſti nudabunt membra palæſtra.
Ipſe pecu & tenero uictor donabitur hœdo.
Præterea dulci cantabit harundine Damon
Carmina, quæ puerum docuit Sebetheius Aegon:
Olim cum procul hinc illis habitaret in oris.
Scilicet ut quondam Aſſyrii paſtoris amore
Capta dea, & cœlum, & fulgentia ſydera linquens,
Omnibus his cari præferret Adonidis ignes.
Fortunate puer tecum formoſa Dione,
Vna' tondet oues: una' ad mulctralia ducit:
Atque immunda premit cœleſtibus ubera palmis.
Dum te complexu teneat, non illa recuſat:
Tecum inter pecudes uili requieſcere culmo.
At Mars ipſe deæ cura tabeſcit inani.
Fortunate puer, mediis pecus errat in agris:
Tu uiridi deiectus in umbra, aut carmina cantas:
Aut poſita in Veneris gremio ceruice recumbis.
Illa tibi amplexus molles, illa oſcula iungit:
Cara'que odoratis exornat tempora ſertis.
Sed tu nimirum, ſed felix tu quoque Damon,
Cui licuit toties Aegonem audire canentem:
Diuini'que ſenis ſacros ediſcere cantus.
Quod mihi magne pater, diuum ſi fata dediſſent:
O quales tibi cantaret mea fiſtula laudes.
Et quodcunque tamen felix concedet Apollo,
Hoc te unum canet, hoc uni tibi ſeruiet omne.

Nec quicquam

Nec quicquam magis optarim, quam digna triumphis
Poſſe tuis: uideor que canens tua maxima facta,
Inferior nullo, non ipſo Aegone futurus.
Ipſe ſuo certet mecum ſi carmine Daphnis:
Ipſe ſuo Daphnis cum carmine uictus abibit.
Interea agreſtis dignatus ſibila cannæ,
Dexter ades nobis: & quæ facis, ocia ſerua.

Florentes dum forte uagans mea Hyella per hortos
Texit odoratis lilia cana roſis:
Ecce roſas inter latitantem inuenit amorem:
Et ſimul annexis floribus implicuit.
Luctatur primo: & contra nitentibus alis
Indomitus tentat ſoluere uincla puer.
Mox ubi lacteolas, & dignas matre papillas
Vidit, & ora ipſos nata mouere deos:
Impoſitos'que comæ ambroſios ut ſenſit odores:
Quos'que legit diti meſſe beatus arabs:
I dixit mea; quære nouum tibi mater amorem,
Imperio ſedes hæc erit apta meo.

Nox bona, quæ tacitis terras amplexa tenebris
Dulcia iucundæ furta tegis Veneris.
Dum propero in caræ amplexus, & mollia Hyellæ
Oſcula: tu noſtræ ſis comes una uiæ.
Ne'ue aliquis noſtros poſſit deprehendere amores:
Aera coge atras denſius in nebulas.
Gaudia qui credit cuiquam ſua: dignus, ut unquam
Dicier illius nulla puella uelit.
Non ſola occultanda cauis ſunt orgia ciſtis:
Sola'ue Eleuſinæ ſacra ſilenda deæ.
Ipſe etiam ſua celari uult furta Cupido:
Sæpius & pœnas garrula lingua dedit.
Vna meos, quos & miſerata eſt, nouit amores
Officiis nutrix cognita fida ſuis.

Hæc quæ me foribus uigilans expectat in ipſis:
  In'que ſinum dominæ ſedula ducit anus.
Hanc præter, tu ſancta, latent qua cuncta, ſilent'que,
  Tu dea ſis flammæ conſcia ſola meæ:
Quæ'que libens aſtat noſtrorum teſtis amorum
  Nobiſcum tota nocte lucerna uigil.

Oppoſitæ obſtabant noſtris prius auctibus ædes:
  Nec nos cœlum ulla, ſol'ue iuuabat ope:
Diſiectis herus his, ſolem'que admiſit: & aura
  Conceſſit nobis liberiore frui:
Hinc nos in tenues certatim tollimur auras:
  Ornamur'que nouæ frondis honore caput.
At tibi, cui ſacris muſarum & Apollinis umbris
  Extructas libuit poſthabuiſſe domos:
Perpetuo ſimiles noſtris ſint frondibus anni:
  Nobiſcum augeſcant & tibi cuncta bona.

Quem toties uixiſſe anima redeunte renatum
  Mutato fama eſt corpore Pythagoram:
Cerne iterum ut docti cœlo generatus Aſylæ
  Viuat: ut antiquum ſeruet in ore decus.
Dignum aliquid certe uoluit: ſic fronte ſeuera eſt:
  Sic in ſe magno pectore totus abit.
Poſſet & ille altos animi depromere ſenſus:
  Sed ueteri obſtrictus religione, ſilet.

Iam triſti canos glacie concreta capillos
  Afflatu tepidi fugit hyems Zephyri.
Iam nitidum os uer molle auras in luminis audet
  Proferre: & teneros ferre per arua pedes:
Tempora diuerſis tollens halantia ſertis
  Purpureo matris Cloridos e' gremio,
Summittit uarios tellus fœcunda colores:
  Conuertit molles quo' puer ipſe gradus.

Et paſſim,

Et paſſim, quacunque uagos deflectit ocellos:
Diffugiunt toto nubila cuncta polo.
It prope, & incutiens blandas in pectora flammas,
Omnia iucundo accendit amore Venus.
Quam circum' uario texunt e' flore coronas
Perfuſæ aſſyrio rore comam charites.
Hinc atque hinc mille aligeri pueri aſſultantes
Coniiciunt certa ſpicula acuta manu.
Concipiunt dulces animalia cuncta calores:
Perſultant'que uagi pabula læta greges.
Ipſe ſuam de colle canens Amaryllida paſtor
Paſcentes tenui carmine mulcet oues:
Percuſſæ'que noua dulcedine corda uolucres
Dant lætos paſſim per nemora alta ſonos.
Sola, gemit, ramo'que ſedens miſerabilis alto
Abſumptum mater Thracia plorat Itym.
Di bene, quod noſtræ tam longe a' finibus oræ
Exactum hoc dira eſt in regione ſcelus.
Heu puer infelix, matri dum brachia tendit
Aſſueto cupiens ſe implicuiſſe ſinu:
Illa ferox animi, cæco'que agitata furore
Auulſum duro diripit enſe caput.
Quid facis ah demens? ferro quem perdis iniquo,
Is lac dulce tuis hauſit ab uberibus.
Huic tu longinquam uotis optare ſenectam,
Huic ſolita es teneras dicere blanditias.
Heu miſerum genitor nati, infelix'que ſepulchrum,
Vt tibi nunc toto pectore ſenſus abit:
Infandæ noſti cum coniugis impia facta,
Atque epulas menſis triſtibus appoſitas:
Nempe furis: ſtricto'que ruis uiolentior enſe:
Sed ſublata alis effugit illa nouis.
Perpetuum fleat, ut merita eſt: longis'que querelis
Antiqui pœnas perſoluat ſceleris.
Nos Turri, dum florifero uere omnia rident:

Spirat & è ſummis gratior aura iugis:
Nos hic, qua nitida pellucens riuulus unda
Labitur: & leni murmure dulce ſonat:
Cantemus molles formoſæ Amathuſidos ignes:
Quid'que ferox arcu, quid face poſſit amor.
Armenias domat hic tygres, ſæuas'que leænas:
Eripit hic ſummo, cum libet, arma Ioui.
Hoc duce pallentes umbras oeagrius Orpheus,
Triſtia'que horrendi limina regis adit:
Nec timuit, ſæuæ'ue Hecates immania monſtra,
Armatas'ue atris Eumenidas facibus.
Hoc cogente, omni cum pectore conſternatus
Abrupto nollet uiuere coniugio.
Paulatim Euridices, ueterum'que oblitus amorum
In Calaim tota mente Boreiadem
Exarſit: penitus'que inſano perditus igne
Senſit feruentes intima ad oſſa faces.
Formoſe o' Calai pulchræ genus Orythiæ
Te uirides ſyluæ, te caua ſaxa ſonant.
In te ſuſpirat: ſolum te cogitat Orpheus:
Per te ſollicito nulla quies animo eſt.

Dum te blanda tenent æſtiuas rura per umbras:
Delitiis nimium rura beata tuis:
Ecqua tui mea lux tangit te cura poetæ:
An meus è toto pectore ceſſit amor?
Ceſſit amor certe: ſoliti ceſſere calores:
Abſentis meminit nulla puella uiri.
Non ita concuſſæ uerſantur in arbore frondes,
Cum grauis aduerſum uerberat aura nemus:
Quam facile inſtabilem permutat fœmina mentem,
Excluſus queritur, qui modo carus erat.
Non ſic Penelope, non ſic Capneia coniux
Antiqui meruit temporis eſſe decus.
Altera defuncti mœrens ad buſta mariti,
Noluit

Noluit abrepto uiuere ſola uiro.
Altera bis denos potuit durare per annos:
Dum cupidos cauta detinet arte procos:
Fœmina nunc uarias tantum connectere fraudes
Nouit, & in nulla certa manere fide.
Quid queror hæc demens? duræ procul ite querelæ:
Ite: decent triſtes triſtia uerba uiros.
Lætus ego: hos neque enim ſequitur mea Gellia mores:
Mutare incertos nec ſolet illa thoros.
Quin & manſit amor: ſoliti manſere calores:
Abſentis meminit noſtra puella uiri.
Multa tamen timeo: tu multa ignoſce timenti.
Hei mihi pars noſtro nulla timore uacat.
Ah quoties uereor, dum picta per arua uagaris:
Dum rutilæ texis florida ſerta comæ:
Ne ruat è ſummis in te Saturnius aſtris:
Sis'ue alii cuiuis grata rapina deo.
Preſſit Amimonen mediis Neptunus in aruis:
Dum premeret ſummum uirginis urna caput.
In mediis Io campis perpeſſa tonantem eſt:
Horrida'que hirſuta cornua fronte tulit.
Hinc quoque tartareo raptam Deoida curru
Abſtulit infernus in ſua regna pater.
Sydonis errabat nitidos Europa per agros:
Cum medium ficto per mare uecta boue eſt.
Non tamen hos tantum cauſantur prata timores:
Hei mihi quam' multos dat quoque ſylua metus.
Hic habitant ſatyri'que, & agreſtia numina Panes:
Et timor errantum Faunus Hamadriadum.
Hic uerſa in uirides Daphne peneia frondes:
Hic fera mutato Parrhaſis ore fuit.
Hic & ſemicaper ſpreta Nonacrius Aegla
Arcadicæ forma uirginis incaluit.
Quod ſi tecum iiſdem pariter uerſarer in aruis:
Et domus unanimes clauderet una duos:

Non ego cœlicolum fraudes, non furta timerem:
  Vndique me ſocio Gellia tuta fores.
Si uerſa eſt Daphne: ſicula Proſerpina ab Aethna
  Si uecta eſt ſtygiis in noua regna rotis:
Quid mirum? facile eſt deceptas fraude puellas
  Fallere, nullius quas tueatur Amor.
Ipſe ego perpetuo tecum mea uita manerem:
  Sic poſſem nullos extimuiſſe deos.
Sæpe pererrabat tacitos Atalanta receſſus:
  Tuta tamen fido Mimalione fuit.
Cingeret obſeſſos ſeu curua indagine colles:
  Seu cuperet ſæuas cominus ire feras:
Hærebat lateri ſemper comes ille: nec unquam
  A domina lato longius ungue fuit.
Ergo huic non ſummi fraudes nocuere tonantis:
  In'que ſuo nullos ſenſit amore dolos.
Sic ego per ſyluas tecum, & per prata uagarer:
  Grata eſſent ſine te gaudia nulla mihi.
Nunc pariter nitida recubare iuuaret in umbra:
  Et capere in uiridi ſomnia grata thoro.
Nunc pariter nuda fontes inuadere ſura:
  Torrida dum ſiccus finderet arua canis.
Sæpius in ſyluis lepores captare fugaces:
  Et uolucres fictis fallere carminibus.
Sæpius in denſo conuicia dicere luco:
  Et madidas uerno flore ligare comas.
Sæpius umbroſo choreas ductare ſub antro,
  Cum daret agreſtes tibia pulſa ſonos.
Ah quoties tales inter mea Gellia luſus
  Iniicerem cupidas in tua colla manus:
Dulcia'que è roſeis furarer baſia labris,
  Baſia mi cunctis anteferenda bonis.
O niueam, ſiqua hæc referet mihi gaudia, lucem:
  Gratior optatis non erit ulla meis.
Semper Erythreis ſignabitur illa lapillis:

Semper erit

Semper erit ſacros inter habenda dies.
Nunc, quoniam tecum me non licet eſſe, caueto
Mutuus extincto ne cadat igne calor.

IOLAS.

Paſcite oues teneras herbas per pabula læta,
Paſcite, nec plenis ignauæ parcite campis:
Quantum uos tota minuetis luce, refectum
Fœcundo tantum per noctem rore reſurget:
Hinc dulci diſtenta tumeſcent ubera lacte:
Sufficient'que ſimul fiſcellæ, & mollibus agnis.
Tu uero uigil, atque canum fortiſſime Teucon,
Dum paſcent illæ late per prata, luporum
Incurſus ſubitos, ſæuas'que auerte rapinas.
Interea hic ego muſcoſo proſtratus in antro
Ipſe meos ſolus mecum meditabor amores:
Atque animi curas dulci ſolabor auena.
O' formoſa Amarylli, nihil te abſente uidetur
Dulce mihi: nunc & nitido uere omnia rident:
Et uario reſonant uolucrum nemora auia cantu:
Exultim uirides ludunt armenta per herbas:
Laſciui'que agni, infirmis'que artubus hœdi
Cornigeras matres per florida prata ſequuntur.
Non tamen iſta magis ſine te mihi læta uidentur:
Quam' ſi triſtis hyems, nymbis'que rigentibus horrens
Agglomeret gelido canas aquilone pruinas.
Dulce apibus flores, riui ſitientibus herbis,
Gramen oui, capræ cythiſus, Amaryllis Iolæ.
Non ego opes mihi, non curſu præuertere uentos
Optarim magis, aut pecoris quodcunque per orbem eſt,
Quam' te Amarylli meis uinctam retinere lacertis:
Et tecum has inter uitam deducere ſyluas.
Eſt mihi præruptis ingens ſub rupibus antrum,
Quod croceis hederæ circum' ſparſere corymbis:

Veſtibulum'que ipſum ſylueſtris obumbrat oliua :
Hanc propè fons, lapide effuſus qui deſilit alto,
Defertur rauco per læuia ſaxa ſuſurro :
Hinc late licet immenſi uaſta æquora ponti
Deſpicere, & longe uenientes cernere fluctus.
Hoc mecum ſimul incoleres Amarylli : ſimul'que
Mecum ageres primo pecudes in paſcua ſole :
Mecum abeunte die pecudes caua in antra uocares.
Sæpe etiam denſo in nemore, aut conualle uirenti
Dum tenue arguta modularer harundine carmen :
Tu mecum ipſa eſſes ſimul, aſtares'que canenti :
Quin & nunc pariter caneres : nunc dulcia noſtro
Baſia'que, & ueneris miſceres gaudia cantu :
O' ſolum hoc ſuperi miſero concedite amanti.
Tum licet & rapiantur oues, rapiantur & agni,
Ipſe tamen Croeſo mihi ditior eſſe uidebor.
Mollibus in pratis Lycidæ poſt Daphnidis hortos,
Purpureos flores texenda in ſerta legebas :
Cum te ſuccincta tunica, fuſis'que capillis,
Et uidi ſimul, & totis ſimul oſſibus arſi.
Ponè ſequebatur Gorge ſoror, & tamen audax
Acceſſi : ſum'que ipſe meos tibi faſſus amores.
Riſiſti, & ſertum, nitida quod fronte gerebas,
Tanquam ex ſe cecidiſſet humi, iecisti, abiens'que
Liquiſti, aduertens collegi protinus ipſe :
Seruaui'que : & adhuc tanquam tua munera ſeruo.
Et quamuis dudum foliis languentibus aret :
Non tamen eſt ſerto quicquam mihi carius illo.
Ex illo, ſemper'que fui tibi deditus uni,
Pulchra'que nulla meis oculis te præter habetur.
Sæpe mihi Alcippe uicina & munera miſit :
Et dixit, formoſe puer, quæ munera mittit,
Mittit & ipſum animum : tu & munera ſuſcipe, & illum.
Sed potius Amarylli alio quam tangar amore,
Sudabunt humiles flauentia mella geniſtæ :

Et molles

Et molles uiolæ dura naſcentur in orno:
Inculti'que ferent candentia lilia uepres.
Et mœſtis ululæ cædet philomela querelis.
Quantum uer formoſum hyeme eſt iucundius atra:
Quantum mite pirum ſorbis eſt dulcius ipſis:
Quantum hirſuta capella ſuo ſetoſior hœdo:
Quantum nocturnis obſcuri ueſperis umbris,
Puniceo exurgens aurora nitentior ortu eſt:
Tantum Amarylli aliis mihi carior ipſa puellis.
Hæ teſtes mihi ſunt ſyluæ, uicina'que ſyluis
Populus hæc: cuius tale eſt in cortice carmen.
Vellera cum ſetis aries mutarit, & hyrcus
Velleribus ſetas, Amaryllida linquet Iolas.
Sed nos dum longum canimus, iam roſcida luna
Apparet cœlo: & rapidus deferbuit ardor
Demerſo iam ſole: tamen miſer ardet Iolas.
Nimirum noſtros nequeunt lenire calores,
Nec quæcunque rigent Rhypheo in monte pruinæ,
Nec quæcunque ſimul gelido durantur in Hebro:
Fors tamen hos illa ipſa, poteſt quæ ſola, leuabit.
Sperando interea duros ſolabimur ignes.
At uos, ne ſero dum nox inſurgit olympo,
Præſidio umbrarum fretus malus ingruat hoſtis,
Iam paſti ſecura greges in ouilia abite.

Quam tibi nunc Iani donamus Hyella calendis
  Exprimit hæc uultus parua tabella meos:
Nulla fuit cuiquam ſimilis mage, pallet imago,
  Aſſiduus noſtro pallor in ore ſedet.
Eſt excors, ſine corde & ego, quod pectore noſtro
  Ipſe amor ereptum ſub tua iura dedit.
Non loquitur, mihi ſic tua cum datur ora tueri:
  Torpet neſcio quo lingua retenta metu:
Vnum diſſimile eſt nobis: felicior uno eſt
  Tam ſæua quod non uritur illa face.

Quod ſi etiam uretur, tuo enim ſub lumine quicquam
Illæſum flammis non licet ire tuis:
Non ut ego aſſiduo infelix torrebitur igne:
In cinerem primo corruet illa foco.

Beate ſomne, nocte qui heſterna mihi
Tot attuliſti gaudia:
Vtinam deorum rector ille cœlitum
Te e' cœtu eorum miſerit:
Quæ ſæpius mortalibus uera aſſolent
Mitti futuri nuntia.
Tu, quæ furenti ſurdior freto meas
Superba contemnit preces:
Facilem Neæram præbuiſti: quin mihi
Mille obtulit ſponte oſcula:
Oſcula, quæ Hymeti dulciora ſint fauis:
Quæ ſuauiora nectare.
Vere beate ſomne, quod ſi ſæpius
His diue me afficias bonis:
Felicior cœleſtibus deis ero,
Summo nec inferior Ioue.
At tu proterua quolibet fuge: eripe
Complexibus te te meis:
Si ſomnus iſte me frequens reuiſerit:
Tenebo te, inuitam licet.
Quin dura ſis, ſis quamlibet ferox: eris
Et mitis, & facilis tamen.

Canale optime, tu'que Bembe, noſtri
Amantiſſimi utrique, amati utrique
A' me non minus atque utrique ocelli,
Quid rerum geritis? ualetis? atque
Abſentis memores ſodalis eſtis?
Quid ueſtræ faciunt bonæ camœnæ?
Scripſerunt'ne

Scripſerunt'ne aliquid noui, meum poſt
Diſceſſum? puto: nanque quicquid oci
Per ueſtras datur occupationes,
Id uos in ſtudiis bonis locatis.
Ad me mittite ſiquid ædidiſtis,
Oro: nec ſocium bonum negate
Veſtri participem leporis eſſe.
Sed quid cum Venere ipſa, amoribus'que
Quam' uobis bene conuenit? caletis?
Amatis'ne? dei deæ'que faxint
Et feliciter, & bene ipſi ametis:
Quam'que ego leuius'que, lenius'que.
Heu heu me miſerum mei ſodales
Quam' ſæuo teneor furore: quam' mi
Totus, quam' grauis incubat Cupido.
Non quod non amer: intimis medullis
Ardet me mea Hyella, perdite'que
Quantum quid pote perditiſſimum eſſe.
Verum hoc me excruciat magis: potiri
Mea nam uetitum mihi puella.
Quod ſi quando licet: nihil leuatur,
Sed ferus magis excitatur ardor.
Nam cum nec ſaturum recedat inde
Cor mi: nec furor expleatur unquam
Caris baſiolis, papillulis'que,
Atque his, qui miſerum necant, ocellis:
Augeſcit magis, & magis. quid heu heu
Aduerſo paterer deo, atque iniquo:
Si hæc incommoda ſunt ſecundo amore?

Quamuis te peream æque Hyella totam:
Nec pars ſit mea lux tui ulla, quæ me
Sæuo non penitus perurat igne:
Fulgentes tamen illi, amabiles'que

Illi, ſyderibus pares ocelli
Noſtri maxima cauſa ſunt furoris.
O' cari nimis, o' benigni ocelli,
O' dulci mihi melle dulciores,
Quando uos miſero mihi licebit
Vſque ad millia millies trecenta,
Aut ultra hæc etiam, ſuauiari?
Di concedite mi, hoc miſello amanti:
Dein nil graue perpeti recuſo:
Quin & ſi peream, lubens peribo.

Diſperеam niſi tu uita mihi carior ipſa,
Atque anima, atque oculis es mea Hyella meis.
Diſperеam niſi ego uita tibi carior ipſa,
Atque anima, atque oculis ſum mea Hyella tuis.
Nec ſatis hoc: uellem pote quicquam his eſſet haberi
Carius, ut poſſes carior eſſe mihi.
Tu quoque idem uelles, pote quicquam his eſſet haberi
Carius, ut poſſem carior eſſe tibi.
Di facite hæc longos concordia duret in annos,
Tam'que bonos mutent ſecula nulla animos.

Iam cœli reſerat fores
Aurato e' thalamo exiens
Mater Memnonis, & diem
Læto prouocat ore.
Nos te maxime maximi
Miniſter canimus patris:
Quo nullus qui hominum genus
Tam præſens iuuet, uſquam eſt.
Tu noſtras celer ad preces,
Aures protinus ad deum has
Defers: nec tenues ſinis
Euaneſcere in auras.
Tu, dum fers noua nuntia
Virgini

Virgini ætherio patri
Dilectæ, quibus indicas
Magni uota tonantis:
Nobis fers noua nuntia:
Quis é faucibus impii
Erepti hoſtis, in aurea
Cœli templa uocamur.
Adſis ó bone: & in dies
Semper nos propius iuua:
Nec patrocinio tuo
Vnquam mitte tueri.

Vrbs, quam` uetuſto uectus ab Ilio
Poſt fata Troum triſtia, poſt graues
Tot patriæ exhauſtos iniquo
Tempore, tot pelago labores,
Ducente demum Pallade, qua rapax
Cultos per agros Medoacus fluit,
Diis fretus Antenor ſecundis
Condidit, Euganeis in oris.
Tu nuper flos, & decus urbium,
Quaſcunque tellus Itala continet:
Magnas tot artes, tot uirorum
Ingenia, & ſtudia una alebas.
Te ſepticornis Danubii accola,
Te fulua potant flumina qui Tagi,
Longe'que ſemoti Britanni
Cultum animi ad capiendum adibant.
At nunc, acerbi heu ſæua neceſſitas
Fati, ſeueras ut pateris uices:
Vt te ipſe uaſtatam uel hoſti
Conſpicio miſerandam iniquo.
Quid culta tot pomaria conquerar?
Tot pulchra flammis hauſta ſuburbia?
Quid glande deturbata ahena

Mœnia? præcipitem'que ſæui
Mauortis iram? bella'que perſequar
Horrenda? ſquammis ille adamantinis,
Ferro'que conſertam rigenti
Induerat chlamydem trilicem.
Fremens'que, & atrum lethifera manu
Telum coruſcans, ſecum odia, & necis
Contemptum, & inſanos tumultus,
Secum animos, rabiem'que agebat.
Ille urbe ab imis ſedibus eruta
Impleſſet omnes funeribus domos:
Non ille uel ſexu, uel ullo
Efferus abſtinuiſſet æuo.

Qui modo ingentes animo parabam
Bembe bellorum ſtrepitus'que, & arma
Scribere, hoc uix exiguo male audax
carmine ſerpo.
Nempe amor magnos uiolentus auſus
Fregit iratus: uelut hic tonantem
Cogit, & fulmen trifidum rubenti
ponere dextra.
Sic eat, fors & ſua laus ſequetur
Candidæ uultus Lalages canentem, &
Purius claro radiantis aſtro
frontis honores.
Nota Leſboæ lyra blanda Sapphus:
Notus Alcæi Lycus altiori
Scripſerit quamuis animoſum Homerus
pectine Achillem.

Dia Tithoni ſenioris uxor,
Quæ diem uultu radiante pandis:
Cum genas

Cum genas efferſ roſeas rubenti
praeuia ſoli:
Roſcidos ut nunc per agros uagari
Sub tuo aduentu iuuat: & recentis,
Quæ tuos ſemper comitantur axes,
excipere auras.
Sicca iam ſæuus calor uret arua:
Iam uagi aurarum leuium ſileſcent
Spiritus: iam ſol rapidus furentes
exeret ignes.
Dum licet, læti ſimul ite amantes:
Dum licet, molles pariter puellæ
Ite flauentes uario capillos
nectite ſerto.
Nunc ſimul telis poſitis amores
Matris hærentes lateri, & decentes
Gratiæ plenos referunt reſecto
flore quaſillos.
Per feros ſaltus, per iniqua luſtra
Vndique occultas agitans latebras
Fertur, & ſyluas uaria ferarum
ſtrage cruentat,
Clara Latonæ ſoboles: nitenti
Huic comæ in nodum religantur auro:
Pendet aurata ex humeris pharetra:
pendet & arcus.
Circum' eunt nymphæ ſimul: illa curſu
Gaudet effuſos agitare ceruos:
Hanc iuuat certis iaculis fugaces
figere lyncas.
Nunc ab umbroſo ſimul eſculeto
Daulias late queritur: querelas
Conſonum circa nemus, & iocoſa
reddit imago.

Nil tecum mihi iam Phœbe eſt, nil Nox mihi tecum:
  A' uobis non eſt nox'ue, dies'ue mihi.
Q uantum ad me, ut libet auricomo Sol igneus axe
  Exeat eoe Thethyos è gremio:
Vt libet, inducat tacitas Nox atra tenebras:
  Fert mihi noctem oculis, fert mihi Hyella diem.
Nam quoties à me nitidos auertit ocellos:
  Ipſa in luce etiam nox tenebroſa premit.
At quoties in me nitidos conuertit ocellos
  Candida & in media fit mihi nocte dies.

Diua, quæ has cœli generatim in auras
  Cuncta producis: cupidum'que amorem
  Vndique infundens, facis, ut perenne
    ſæcla propagent:
Q ua nihil lætum ſine, amabile eſt nil:
  Nil'que iucundum: ſine qua nec ipſæ
  Gratæ erunt cuiquam Charites, nec ipſa
    blanda uoluptas:
Dum tibi lætus reparatur orbis:
  Dum per herboſos pecus omne campos
  Vim tuam ſentit: tibi plaudit omnis
    diua uolucris:
Dum nihil, quamuis rigidum, ferox'que eſt,
  Oſſibus quod non penitus ſub imis
  Sit tua tactum face: quod tuos non
    ſentiat ignes:
Vna erit flammarum, & amoris expers?
  Vna ſecura his Lalage reſiſtet?
  Tange agę ultrici dea, pertinacem
    tange flagello.
Q uod ſi ita tanges, fera ut obſtinatum
  Applicet noſtris animum querelis,
  Nec preces ultra miſeras, ſuperba
    negligat aure:

Conſeram

Conſeram lætam tibi diua myrtum,
Vancius qua ſe roſifer reuoluit:
Hanc mero ſupplex, niueo & rigabo
lacte quotannis.
Hanc & immiſtæ pueris puellæ
Circum' agent lætas pariter choreas:
Te'que prima unam, ſimul ultima unam
uoce canent te.
Te canent unam, uolucrem'que natum:
Qui ferox, duro & ſimilis parenti,
Acer & flamma eſt, & agente certum
cuſpide uulnus.
Spargam odoratas uiolas, roſas'que
Ipſe ego, uoti'que reus ſecabo
Grata torquatæ ante tuas columbæ
guttura flammas.

Quid magis aduerſum bello eſt? belli'que tumultu
Quam' Venus? ad teneros aptior illa iocos.
Et tamen armatam hanc magni pinxere Lacones,
Imbelli'que data eſt bellica parma deæ.
Quippe erat id ſignum forti Lacedæmone natum:
Sæpe & fœmineum bella decere genus.
Sic quoque non quod ſim pugna uerſatus in ulla,
Hæc humeris pictor induit arma meis.
Verum hoc quod bello, hoc patriæ quod tempore iniquo
Ferre uel imbellem quemlibet arma decet.

Borgettus lepidus catellus ille,
Cuius blanditias proteruiores,
Et luſus herus ipſe tantum amabat,
Quantum tale aliquid poteſt amari.
Nec mirum dominum ſuum ipſe norat,
Caram bima uelut puella matrem:
Et nunc illius in ſinu latebat:

Nunc blande aſſiliebat huc atque illuc
Ludens, atque auido appetebat ore,
Erectis modo cruribus, bipes'que,
Menſæ aſtabat herili, hero'que ab ipſo
Latratu tenero cibum petebat.
Nunc raptus rapido malo'que fato
Ad manes abiit tenebricoſos.
Miſelle o' canis, o' miſer catelle
Nigras paruulus ut timebis umbras:
Vt ſæpe dominum tuum requires:
Cui pro delitiis, iocis'que longum
Heu deſiderium tui relinquis.

Vos mihi nunc magnos partus, ortus'que beatos
Felicis pueri, quo pinguia culta uetuſti
Naonis exultant, quo Carnia tota ſuperbit:
Dicite pierides. uos illum e' matre cadentem
Exceptis'que ſinu: & ueſtris fouiſtis in ulnis:
Et teneram molli cinxiſtis baccare frontem.
Nec uero uos tantum has acceſſiſtis ad oras,
Nec ſolæ ueniſtis ad hæc uos munera muſæ:
Affuit ipſa etiam pariter, ſpargens'que ſalubres
Pyxidos arcanæ ſuccos, partus'que dolores
Leniit: & matrem fœtu Lucina leuauit.
Affuit Idalio ueniens e' colle Dione:
Nectare odorato crines perfuſa fluentes.
Aſſuetæ'que leues Charites ductare choreas.
Hæ ſimul ambroſia puerum lauere liquenti:
Et paruas tenui cunas ſtrauere lyguſtro.
Venit & undifluis properans Naucelus ab antris:
Quem prope' cœruleo e' fluctu formoſa Metune
Ibat: eos circum' uiolas'que roſas'que rubentes
Vimineis nymphæ calathis, & ſerta ferebant
Purpureo e' narciſſo, e'que auricomo chryſantho.
Quæ poſtquam totas paſſim ſparſere per ædes:
Iucundo'que

Iucundo'que domus late fragrauit odore:
Protinus ecce Iouis magni de limine parcæ,
Antiquæ parcæ, niueo queis corpora amictu,
Cana'que chaonia uelantur tempora quercu.
Hæ poſtquam & matrem complexæ, & fronte ſerena
Oſcula iunxerunt paruo felicia nato:
Candida uerſato torquentes uellera fuſo,
Fatidico tales fuderunt pectore uoces.
O' fauſto nimium cœlo, diuis'que benignis,
Nate puer, creſce, & dulces ſolare parentes:
Et fatis lætare tuis. tu'que optima mater,
Tu'que boni genitor pueri, quos omine dextro
Caſtus hymen quondam thalamo ſociauit in uno:
Accipite hæc lætis animis, neu poſſe moueri
Credite quæ uero concordes ore canemus.
Qualis in aprico ſe tollit amaracus horto:
Quam ſtudio ſolers omni formoſa puella
Ipſa ſuos alit in luſus: & lenibus undis
Irrigat: illa leuis paulatim ſurgit in auras
Pulchrior: & dulcem late diffundit odorem.
Sic puer augeſcens primo ſe tollet in æuo:
Nec ſe quiſquam illi formoſo conferet ore.
Mox ubi iam ualidus teneris exceſſerit, annis:
Tunc illum ſacras artes, doctæ'que docebunt
Aonides, princeps'que chori formoſus Apollo.
Illi & diuini latices Aganippidos undæ,
Et uirides Hemi ſaltus, Pindi'que patebunt.
Mars quoque bellipotens ſimul, & Tritonia uirgo
Muneribus bellorum, & ſæuis inſtruet armis.
Doctior haud illo quiſquam ſeu cominus enſe,
Seu ſit opus ualida concurrère longius haſta:
Siue inflectere equum, atque arctis compeſcere habenis:
Seu libeat laxare, & aperto currere campo.
O' quoties medio feruentem in turbine belli
Conuerſæ fugient acies: at percitus ille

Obuia quæque metet infeſto corpora ferro.
Non ſecus ac præceps hyberno flumine torrens,
Cum tumidus late, ac pluuiis hyemalibus auctus
Proruit aduerſas inſano uortice ſyluas:
Obſtantes'que trahit ripas: campos'que per omnes
Cum ſonitu ruit: & rapido rotat omnia fluctu.
Fortunate puer: nunquam non uictor in hoſtem
Bella geres: magni'que æquabis facta parentis.
Ille olim magnos Gallorum ſtrauit aceruos:
Itala'que hoſtili manarunt arua cruore:
Tum, cum cæſa uirum ſerpens per corpora Lyris
Aequoreas curſum uix tandem inuenit in undas.
Ille idem gelida cum gens immanis ab arcto
Auſonios paſſim ſe ſe effudiſſet in agros:
Audaces animos ingenti ſtrage repreſſit:
Alpinas'que niues Germano ſanguine tinxit.
Nunc quoque fallaces abrupto fœdere Gallos
In latios iterum fines, prædam'que ruentes
Proteret: & uictos (diuinis credite parcis)
Italia expellet: cœlo'que æquabit honores.
At tu ſiqua tuo reſtabunt bella parenti:
Auſoniam infenſo nec dum pacarit ab hoſte:
Ipſe tua fidens animi uirtute ſubibis
Hæc primum: mox externas egreſſus in oras
Implebis totum factis audacibus orbem.
Te duce & Auſoniæ rurſum rediuiua reſurget
Gloria: & antiquum late uictricibus armis
Reddetur Latio imperium. tua ſigna timebunt
Vna omnes paſſim populi, qua'que incidit alto
Aequore, & oceano feruentes abluit axes,
Qua'que coloratis effert ſe Phœbus ab Indis.
Tum demum placida contentus pace quieſces:
Sæua'que miteſcet poſito diſcordia ferro.
Aurea tum ueniet ſæclis melioribus ætas:
Felices'que anni, & Saturnia regna redibunt:

Tum pax

Tum pax alma colet terras, Aſtrea'que uirgo:
Immerſum'que gemet ſtygio ſcelus omne baratro.
Felices, qui tam læto naſcentur in æuo.
Tu uero ante alias ſuperis gratiſſima tellus,
Quam tanto diuum genitor dignatur alumno,
Tu nitidas paſſim fruges, arbuſta'que læta,
Sponte tua, nullo'que hominum cogente labore
Produces: humiles ſudabunt mella geniſtæ:
Inculti'que ferent candentia lilia uepres.
Finierant parcæ. tum Iuppiter æthere ab alto
Intonuit læuum: & cœli de parte ſerena
Perſpicuus multo fulgor cum lumine fulſit.

EX PHILEMONE.

Siquid remedi lacrimæ afferrent malis:
Minor'que ſemper fieret lugenti dolor:
Auro parandæ lacrimæ nobis forent.
Sed nil here iſtæc proſunt: res ipſæ nihil
Mouentur iſtis: ſiue tu ſemper fleas,
Seu nunquam, eandem pergere inſiſtent uiam.
Quid his iuuamur ergo? nil certe: at dolor
Vt ipſa fructus arbor, ſic lacrimas habet.

EX MAENANDRO.

Nam ſi te alumne genitrix cum peperit tua,
Hac ſorte es unus omnium in lucem æditus:
Tibi cuncta ut euenirent quæ uelles bona:
Id'que annuit magnorum quiſpiam deum:
Iure optimo indignaris: ualde enim is tibi
Fallax repertus. quod, ſi eiſdem legibus
Quibus nos omnes (tragicis ut uerbis loquar)
Aeque patentem cunctis aerem trahis:
Ferenda ſunt hæc leuius, & omnis rectius

Ratio habenda. denique hæc ſumma eſt, puta
Hominem eſſe te, quo nullum animantium omnium
Extolli, item'que deprimi citius ſolet.
Ipſum'que id haud iniuria, minimarum enim
Id uirium eſt: & maximis ſemper ſtudet:
Plurima'que ſecum commoda conterit cadens.
Tu uero & magna non amiſiſti bona,
Et mediocria ſunt ipſa ea, quæ pateris mala.
Ergo & modeſte alumne quod reliquum eſt feras.

Salue cura deum, mundi felicior ora,
Formoſæ Veneris dulces ſaluete receſſus:
Vt uos poſt tantos animi, mentis'que labores
Aſpicio, luſtro'que libens: ut munere ueſtro
Sollicitas toto depello é pectore curas.
Non aliis Charites perfundunt candida lymphis
Corpora: non alios contexunt ſerta per agros.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Deſunt nonnulla quæ
erant in litura.

IMPRAESSVM VENE/
TIIS AMICORVM
CVRA QVAM PO/
TVIT FIERI
DILIGEN/
TER.

Prælo
Ioan. Tacuini.

M. D. XXX.

IIII. ID.

MART.

CAVTVM ne quis Librarius hæc im/
pune deſcribat, uendat'ue, prout in Senatus Ve/
neti, ac totius Italiæ Principum decretis patet.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

MAMBOR
LEGATORE DI LIBRI
CORSO 2